

NATUURLIEFDE

- * Schrijvers en de natuur
- * Groesbeeks milieu in beweging
- * Natuurliefde zestig jaar geleden
- * Hoe lang is rood al groen?
- * Vogels in en rond Groesbeek
- * Hoe beschaafd is laagvliegen met brullende F16's
- * In plan Lage Horst geen natuurlijk groen

GROESBEEKS
milieu
journaal

1993-72

kenningsmakingsprijs f3,-

Inhoud

Het Groesbeeks Milieu-journaal is een uitgave van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek en verschijnt driemaandelijks.
kosten: minimaal f20,- per jaar.
Opgave bij het secretariaat.

REDACTIE

Henny Brinkhof
Adri Versluis

MEDEWERKERS

Jeske de Bekker
Henk Heijmans
Raymond Klaassen
Ben Thissen
Jo de Valk

SECRETARIAAT

Postbus 26
6560 AA Groesbeek
tel. 08891-75710
gronr. 52.75.384
bankrek. 1174.42305

DRUK

Werkenrode, Groesbeek

OMSLAG

Joep de Bekker

Voorwoord van de redactie	1
Schrijvers en de natuur Nederland heeft vanaf midden vorige eeuw enkele schrijvers gekend die zich kenmerkten door liefde voor de natuur: Guido, Gezelle, Herman Gorter, Frederik van Eeden, Felix Timmermans, Paul de Wispelaere en Koos van Zomeren zullen besproken worden. door Adri Versluis	2
Natuurgedicht Fragment uit Mei van Herman Gorter	9
Groesbeeks milieu in beweging Een nieuwe rubriek waarin ontwikkelingen op gebied van natuur en milieu in Groesbeek centraal staan. Dit keer: jeugdnatuurcursus nieuwe stijl, Jeugdnatuurclub "Het Aardhuis", vlinderpad langs de spoorlijn	10
Natuurlijke zestig jaar geleden. Herinneringen van een natuurliefhebber door Ben Thissen	12
Milieu rondom	14
Hoe lang is rood al groen? Links is niet altijd groen geweest. Sterker nog, lange tijd heeft zij meegedaan aan de verwoesting van de natuur. Pas vrij recent kwam daar een kentering in. door Henny Brinkhof	16
Wie kent Groesbeek	21
Vogels in en rond Groesbeek (8) door Raymond Klaassen	22
Hoe beschaafd is laag vliegen met brullende F16's? Een onthulling over het schandelijke gedrag van de Nederlandse defensie in Canada	24
Weet je weetje	26
In plan Lage Horst geen natuurlijk groen Oftewel hoe de Gemeente Groesbeek de natuur aan haar laars lapte door Henny Brinkhof	28

In memoriam

Ab Bakker

Op 21 maart j.l. is ná een ernstige ziekte, onverwacht overleden onze penningmeester Ab Bakker.

Ab was jarenlang een trouw lid van onze milieugroep en vervulde de laatste 3 jaar de functie van penningmeester. Hij stond altijd klaar als er iets aangepakt moest worden. In hem verliezen we niet alleen een goede penningmeester, maar ook een enthousiaste natuurliefhebber.

Wij betuigen onze oprechte deelname aan zij die hij achterlaat, in het bijzonder zijn vrouw Leny en de kinderen.

We zullen hem missen

Het bestuur van de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek

Voorwoord

Liefde voor de natuur is een eigenschap die in onze westerse maatschappij lange tijd een vrijwel onbekend verschijnsel is geweest. Alleen enkele zonderlingen waren er mee toebedeeld. Zij kenden de natuur een eigen waarde toe.

Volgens de filosoof Ger Harmsen is beleving van de natuur pas mogelijk wanneer er aan drie voorwaarden voldaan wordt.

1. De natuurkrachten moeten door de ontwikkeling van de techniek veel hun vernietigende en bedreigende kracht verloren hebben.
2. De natuur moet door de mens niet uitsluitend meer gezien worden als een nuttigheidsvoorwerp, waarover hij vrijelijk mag beschikken.
3. De natuur dient niet (meer) te verwijzen naar iets dat boven zichzelf staat (het bovennatuurlijke) en daardoor niet meer puur een zinnebeeld van (een) god.

Op zich lijken de drie criteria logisch. Immers wanneer de mens leeft in een omgeving die zo vijandig is, dat hij zich er nauwelijks staande kan houden, is hij alleen bezig met overleven. De natuur is dan te bedreigend om lief te kunnen hebben.

Hetzelfde geldt voor het tweede punt. Als de natuur slechts ten dienste aan de mens staat, mag hij er naar goeddunken over beschikken. De natuur wordt een slaaf.

Ook het derde punt is logisch. Wanneer er iets hogers (het hemelse, geestelijke) is dan de natuur, dan is de natuur vanzelf iets lagere (het aardse). Dat geldt vooral als dat lagere ook nog als negatief wordt ervaren.

Toch ontbreekt er nog wat aan deze maatstaven. Zoals we in dit milieujournaal kunnen lezen hebben de Innu groot respect voor de natuur. Deze nomaden uit het hoge noorden van Canada leven niet onder de meest gemakkelijke omstandigheden. Toch heeft de natuur voor hen duidelijk een eigen waarde. Misschien is de natuur voor deze, onder vrij primitieve omstandigheden levende mensen, toch vrij mild is, omdat zij hun leefwijze dusdanig aanpast hebben, dat het leven, zelfs onder ogenschijnlijk barre omstandigheden, in de regel goed dragelijk is. Zo trekken de Innu als de winter komt met de caribou's naar het zuiden en leven ze in warme tenten.

Een andere facet is dat in de drie criteria tezeer onbelicht wordt, is de houding van de mens jegens zijn eigen natuur. Misschien speelt deze houding een beslissende rol in het toekennen van een eigen waarde aan de natuur. Veel primitieve stammen, die hun eigen natuur min of meer de vrij hand laten, leven in harmonie met de natuur en hebben haar lief. De mensen zijn meestal zachtaardig. Stammen die daarentegen hun innerlijke natuur verloochenen, zijn wreed ten opzichte van de natuur en (mensen). Hetzelfde zie je ook in het westen. Calvijn de grote bestrijders van menselijke instincten beschouwd de natuur als iets dat voor de mens gemaakt is en waarover hij vrij mag beschikken.

In dit licht bezien, zal duidelijk zijn dat onze beschaving als sinds duizenden jaren letterlijk zeer tegennatuurlijk is. Dat heeft zijn sporen duidelijk achtergelaten en hoewel de laatste honderd jaar de mens zijn eigen innerlijk natuur steeds meer gaat ontdekken en waarderen, is de uiterlijke natuur, mede door de gelijk opgaande technische revolutie, al zover vernietigd dat ons eigen voortbestaan op het spel komt te staan.

De redactie

Voorwoord

Liefde voor de natuur is een eigenschap die in onze westerse maatschappij lange tijd een vrijwel onbekend verschijnsel is geweest. Alleen enkele zonderlingen waren er mee toebedeeld. Zij kenden de natuur een eigen waarde toe.

Volgens de filosoof Ger Harmsen is beleving van de natuur pas mogelijk wanneer er aan drie voorwaarden voldaan wordt.

1. De natuurkrachten moeten door de ontwikkeling van de techniek veel hun vernietigende en bedreigende kracht verloren hebben.
2. De natuur moet door de mens niet uitsluitend meer gezien worden als een nuttigheidsvoorwerp, waarover hij vrijelijk mag beschikken.
3. De natuur dient niet (meer) te verwijzen naar iets dat boven zichzelf staat (het bovennatuurlijke) en daardoor niet meer puur een zinnebeeld van (een) god.

Op zich lijken de drie criteria logisch. Immers wanneer de mens leeft in een omgeving die zo vijandig is, dat hij zich er nauwelijks staande kan houden, is hij alleen bezig met overleven. De natuur is dan te bedreigend om lief te kunnen hebben.

Hetzelfde geldt voor het tweede punt. Als de natuur slechts ten dienste aan de mens staat, mag hij er naar goeddunken over beschikken. De natuur wordt een slaaf.

Ook het derde punt is logisch. Wanneer er iets hogers (het hemelse, geestelijke) is dan de natuur, dan is de natuur vanzelf iets lagere (het aardse). Dat geldt vooral als dat lagere ook nog als negatief wordt ervaren.

Toch ontbreekt er nog wat aan deze maatstaven. Zoals we in dit milieujournaal kunnen lezen hebben de Innu groot respect voor de natuur. Deze nomaden uit het hoge noorden van Canada leven niet onder de meest gemakkelijke omstandigheden. Toch heeft de natuur voor hen duidelijk een eigen waarde. Misschien is de natuur voor deze, onder vrij primitieve omstandigheden levende mensen, toch vrij mild is, omdat zij hun leefwijze dusdanig aanpast hebben, dat het leven, zelfs onder ogenschijnlijk barre omstandigheden, in de regel goed dragelijk is. Zo trekken de Innu als de winter komt met de caribou's naar het zuiden en leven ze in warme tenten.

Een andere facet is dat in de drie criteria tezeer onbelicht wordt, is de houding van de mens jegens zijn eigen natuur. Misschien speelt deze houding een beslissende rol in het toekennen van een eigen waarde aan de natuur. Veel primitieve stammen, die hun eigen natuur min of meer de vrij hand laten, leven in harmonie met de natuur en hebben haar lief. De mensen zijn meestal zachtaardig. Stammen die daarentegen hun innerlijke natuur verloochenen, zijn wreed ten opzichte van de natuur en (mensen). Hetzelfde zie je ook in het westen. Calvijn de grote bestrijders van menselijke instincten beschouwd de natuur als iets dat voor de mens gemaakt is en waarover hij vrij mag beschikken.

In dit licht bezien, zal duidelijk zijn dat onze beschaving als sinds duizenden jaren letterlijk zeer tegennatuurlijk is. Dat heeft zijn sporen duidelijk achtergelaten en hoewel de laatste honderd jaar de mens zijn eigen innerlijk natuur steeds meer gaat ontdekken en waarderen, is de uiterlijke natuur, mede door de gelijk opgaande technische revolutie, al zover vernietigd dat ons eigen voortbestaan op het spel komt te staan.

De redactie

Schrijvers en de natuur

Er zijn veel mensen die gevoelig zijn voor het "schoone", die ontroerd worden door een mooi schilderij, een mooi gedicht, door al het moois in de natuur. Slechts betrekkelijk weinig mensen echter bezitten het vermogen om deze innerlijke beleving op een suggestieve wijze tot uiting te brengen. Dat is de taak die de kunstenaar op zich genomen heeft. In de schilderkunst bijvoorbeeld kan een schilder de manier waarop hij de natuur beleeft op kunstzinnige wijze uiten, met als resultaat een landschapsschildering. Nu zal een geschilderd landschap er door de eeuwen heen anders uitzien, want de opvattingen over de schilderkunst variëren, en ook is het begrip "schoonheid" aan verandering onderhevig.

Wat voor de schilderkunst geldt, is ook van toepassing op de literatuur. Alleen het "materiaal" bij elke kunstvorm is anders. De schilder maakt gebruik van kleuren, de musicus van klanken, de dichter/schrijver van woorden. Door de rangschikking van woorden (waarbij ritme, klank en beeldspraak een grote rol spelen) probeert de literaire kunstenaar zijn bezieling over te brengen op de lezer. Meestal moet er een "boodschap" overgebracht worden. De kunstenaar fungeert dan als "zender", de lezer als "ontvanger". Op deze wijze kunnen wij uit wat ons "toegezonden" wordt distilleren wat een literair kunstenaar ons bijvoorbeeld over zijn natuurbeleving mee te delen heeft.

In dit Milieujournaal, waar natuurbeleving centraal staat, zullen we bij schrijvers te rade gaan; bijvoorbeeld hoe het weergeven van indrukken die ze in de natuur hebben opgedaan, verwoord zijn. Echter door de eeuwen heen, vanaf de Griekse en Romeinse schrijvers en dichters, is de natuur door talrijke auteurs beschreven en bejubeld. We zullen dus ons onderwerp moeten afbakenen door een bepaald tijdvak en een paar relevante schrijvers te kiezen. We beginnen ongeveer bij de periode 1880 tot heden, omdat er omstreeks 1880 grote veranderingen gaande waren in de maatschappij die van invloed waren op de kunstenaars.

Natuurdichter

We gaan eerst nog verder in de tijd terug, want vóór de periode van 1880 was er één intrigerende figuur die van belang is voor ons verhaal omdat hij dé dichter bij uitstek was die zeer dicht bij de natuur leefde; namelijk **Guido Gezelle**. Hij werd in 1830 te Brugge geboren, en overleed aldaar in 1899. Zijn vader, die een grote liefde voor de natuur bezat, had daar een boom- en bloemkwekerij; zijn moeder was diep-religieus. Deze eigenschappen erfde Gezelle beide. Zijn loopbaan: hij werkte als leraar op een seminarie in Roeselare; werd tot priester gewijd; werkte als leraar Engels in Brugge; werd benoemd tot kapelaan in Kortrijk; zette zich in voor het behoud c.q. beschermen van de Vlaamse taal, richtte in verband hiermee een maandblad op. En gedurende al die jaren (met uitzondering van een paar "zwijgperiodes"), dichtte hij tot aan zijn dood.

Gezelle schreef louter natuurpoëzie. Hij genoot intens van alles wat groeide en bloeide om hem heen. Hij geloofde in God en de schepping, maar de schepping was voor hem in de eerste plaats de natuur. Natuurliefde en religieuze betekenis waren voor hem één. In zijn gedichten geeft hij zijn persoonlijke ervaringen en gevoelens weer. Een paar titels van zijn gedichten: "Aan de leeuwerik", "O't ruischen van het blonde riet"; "Het meezennestje"; "Als ge naar het kooren luistert"; "Van den ouden boom"; "De nachtegale"; "Lentegroen"; "Spreeuwen".

Zijn gedichten laten ons de natuurverschijnselen zien die hij waarneemt: het land met de stilte, de vrede van de natuur en haar schoonheid, de bomen op het land, de gewassen, de dieren, het land vooral in de zomer als de zon alles in een helder licht zet. Een kort citaat van het gedicht "O't ruischen van het blanke riet": O't ruischen van het blanke riet! / hoe dikwijls dikwijls zat ik niet / nabij den stillen waterboord / alleen en van geen mensch gestoord / en lonkte 't rimpelend water na / en sloeg uw zwakke stafjes ga / en luisterde op het lieve lied / dat gij mij zongt / O ruischend riet!

Zijn dichtbundel "Rijmsnoer" is één grootse ononderbroken lofzang op de schoonheid van de natuur. Er is echter ook weerzin merkbaar in zijn poëzie: tegen de stad, de winter, de nacht, de vernietigingsdrang. Al het bestaande, al het levende, de zon en sterrenstelsels, het nietigste kruid en diertje was opgenomen in zijn kosmisch wereldbeeld. Bij het lezen van zijn gedichten krijgen we het gevoel dat Gezelle zich thuisvoelde in de natuur die hij zo bewonderde, maar er is ook in te bemerken dat hij een zekere vrees en heilige huivering voelde voor de volmaaktheid van deze natuur.

Gezelle heeft ons een aanzienlijke hoeveelheid gedichten nagelaten. Men rekent hem tot de eerste "romantische dichter". "Romantisch" wil zeggen: in de periode van de Romantiek, waarin sprake was van een sterke vernieuwingsdrang door het zich afzetten tegen

de klasieke voorschriften die in die tijd heersten en door nieuwe aandacht voor de natuur. In die zin was hij de wegbereider voor de jongere generatie.

De vernieuwers

Vanaf omstreeks 1880 tot begin 1900 veranderde het levensbeeld aanzienlijk. De maatschappij veranderde geleidelijk door de opkomst van de industrie. De arbeidersbeweging en het socialisme kwamen tot ontwikkeling. Er onstonden meer internationale contacten door ontwikkeling van handel en verkeer. In het nieuw schooltype kwam meer aandacht voor de natuurwetenschappen.

De vrouwen-emancipatie kwam op gang. De veranderingen op elk terrein waren zo groot, dat veel mensen gedesoriënteerd raakten en niet meer wisten in welke richting zij hun waarheid en normen moesten zoeken. Het terugverlangen naar stabielere tijden en hechte sociale bindingen was sterk. Veel mensen hadden het gevoel dat er in deze brij van opvattingen en ambities, van vrijheid en massaliteit geen toekomst voor hen was. De Duitse socioloog Max Weber schreef: "het noodlot van onze tijd wordt vooral gekenmerkt door de ontluistering van de wereld". Dit alles had ook zijn neerslag op de kunstenaars. Er was bij velen een stemming merkbaar van ondergang, moedeloosheid, melancholie en verwarring.

Toch ontstond er bij een aantal kunstenaars een vernieuwingsdrang, waardoor zij uit de impasse kwamen. Zij hielden zich afzijdig van het tumult van de industriële maatschappij. Het ging de "vernieuwers" erom hun innerlijke werkelijkheid uit te beelden. Bij velen verdiepte de liefde voor de natuur zich. Men noemde hen de "romantici" (waar de schrijver Gezelle een voorloper van was).

De Mei

Een figuur die in deze periode (tegen het einde van de 19de eeuw) in zijn werk een intense natuurbeleving beschreven heeft is: **Herman Gorter** (1864-1927). Hij studeerde in Amsterdam klassieke talen, werkte daarna vijftien jaar als leraar in Amersfoort. In 1889 (Gorter is dan 25 jaar) publiceerde hij zijn eerste gedicht: "Mei". Drie jaar werkte hij eraan; het gedicht heeft 4500 versregels! De eerste regel "Een nieuwe lente en een nieuw geluid" is zo klassiek geworden, dat zelfs reclamemakers hem van tijd tot tijd gebruiken, waarschijnlijk in de veronderstelling dat het een anoniem spreekwoord betreft. Men was destijds verbijsterd over de "Mei" van Gorter. Hij werd al snel onsterfelijk genoemd door

literair Nederland, alhoewel er ook kritiek op kwam. Het gedicht geeft de schoonheid van het Hollandse landschap weer, de ongerepte natuur en het landelijk leven. In het beleven van de natuurschoonheid ervaart de dichter de liefde. Het meisje "Mei" vertegenwoordigt beide: natuurschoonheid én liefde. Zij is één van de twaalf zusters en komt in een bootje van uit zee aandrijven. Haar sterfelijkheid wordt even aangestipt als zij ziet dat haar dode zuster April voorbij wordt gedragen. Daarna begint haar tocht door het "tooverende" Hollandse landschap. Aan het slot van het gedicht sterft het meisje Mei.

Wij denken meestal aan de dichter als "de Gorter van de Mei". Het is grappig om te vernemen hoe vrienden en studiegenoten over hem dachten; ze hebben het volgende over hem opgetekend (in 1891): "Het is twee jaar geleden dat Herman Gorter zijn eerste dichtboek gemaakt had, "Mei". Hij was toen nog onder ons, student. En toen had hij dat heerlijke heilige boek gemaakt, dat teere zalige boek, dat madelieveboek, dat heele frissche grasboek met helle kleuren, van schelle kleuren, springende kleuren, en toch alles samen zoo zacht, zoo trillig-heilig. Maar wij waren er erg verlegen mee, toen we dat boek gelezen hadden, want we kenden Gorter zoals we gewoon waren elkaar te kennen en wij wisten dat hij, wanneer hij met ons was, net zoo placht te zijn als wij en heel gezellig, en erg gewoon, en soms waren we allemaal dronken". Na "Mei" schreef Gorter nóg een lang gedicht: "Pan". Hij werkte daaraan van 1907 tot 1916. Het is het grootste gedicht geworden uit onze taal: 12.000 versregels! De figuur van "Pan" stelt de natuur voor, er is ook een vrouwefiguur, waarin Gorter de mensheid symboliseert. De vrouw is van Pan gescheiden en vervreemd geraakt door het privé-bezit, dat tussen de natuur en de mensheid: de macht en het geld stelde. De mensheid blijft echter streven naar éénwording met de natuur, en als dit bereikt is zal de mens zich één voelen met de natuur en het heelal.

Gorter was van mening dat de mensen van hun diepste natuur vervreemd zijn door het kapitalisme, door de eigendomsverhoudingen. Ze zijn niet wie ze zijn, omdat ze in slavernij geketend liggen. Dit is in grote lijnen wat hij ons in zijn gedichten meedeelt.

In innige aanraking met de natuur

Een andere schrijver (en tijdgenoot van Gorter) die in zijn werk en leven de natuur intens bewonderde was **Frederik Van Eeden** (1860-1932). Van Eeden was arts, leidde een tijd een kliniek voor genezing door hypnose en suggestie. Naast zijn werk had hij veel

Frederik Van Eeden

belangstelling voor sociale problemen. Zijn eerste (zeer bekende en veel gelezen boek) verscheen in 1885, getiteld "De kleine Johannes". Het is in een sprookjesachtige sfeer geschreven. In het boek beschrijft Van Eeden de ontwikkeling van een kind in een zich grotendeels in de natuur afspelend decor. Het gaat in het boek om het conflict: droom, verlangen, liefde, natuurschoonheid versus materialisme. In "De kleine Johannes" is van Eeden's liefde voor de natuur van begin tot eind voelbaar. Naast dit "natuurboek" is Van Eeden voor ons verhaal ook belangrijk om wat genoemd wordt "zijn experiment op Walden". Ik zal daar wat uitgebreider op ingaan. Hij realiseerde door dit experiment een droom die velen van ons wel eens hebben. Op een zaterdag voor Pinksteren (1897) wandelde hij tijdens een logeerpartij in het bos in de buurt

De lotusbloem, boeddhistisch symbool van het heelal, die door Van Eeden bij al zijn latere werk als vignet wordt gebruikt, herinnert sterk aan zijn geliefde witte waterlelie.

van Elspeet. Zijn neerslachtige stemming sloeg gaandeweg om in een natuurgevoel, zoals hij het nooit gehad had. Hij werd verliefd op Het Woud, de eenzaamheid en de wildernis. In het bos zag hij een huttenkolonie van bosarbeiders. Vanaf die dag was zijn grootste wens: zijn leven doorbrengen in zo'n hut, in dat bos. Er werden er plannen gemaakt en boeken gelezen over het "leven in de wildernis". Van Eeden wilde zijn levensstandaard inkrimpen: "mijn huis verkopen, zodra de hut gebouwd is, en veldarbeid voor eigen onderhoud, zover als 't mogelijk is". Hij voegde de daad bij het woord, verkocht zijn (door de architect Berlage

gebouwde) villa in Bussum, waarin hij ook zijn artsenpraktijk had. Hij vond een landgoed in Bussum met zes hectare grond, een moestuin, een boomgaard, weiland, bos en eikehakhout. Zijn vrouw (waar hij inmiddels "vriendschappelijk" mee leefde) en zijn vriendin waren van meet af aan tegen, maar overeengekomen werd dat ze op of in de buurt van het landgoed zouden gaan wonen. Er werden "een paar blokhuisjes met stroo bedekt" gebouwd. Van Eeden verzamelde een wonderlijk gezelschap om hem heen: een Leidse student, een schrijver, een schilder, een ex-PTT commies, een broer van de vroegere huisknecht voor de klusjes. En zo was de kolonie "Walden" gesticht! Het was het eerste experiment in Nederland waarbij het samenwonen in een gezin vervangen werd door de vrije samenleving in een commune. Van Eeden schreef in zijn dagboek op 5 augustus 1898: "In de hut op Walden. Goed weer. Nog niet warm. Ik wordt gestadig beter. Het beantwoordt alles hier aan mijn bedoelingen. Ik leef hier rustig en eenvoudig en voel mij dagelijks gezonder en vrediger. Geen slechtheid meer in me. Afstand van al die kleine prikkels. Alleen goede lectuur. Geregeld werk. Ik schrijf aan mijn roman 'Van de Koele Meren des Doods'. En aan de vierde zang van 'Schijn en Wezen'. En een verzoekschrift aan de Koningin dat ze geheelonthoudster moet worden. Min of meer ironisch". Hij leefde op Walden "in innige aanraking met de natuur". Naast de natuurliefde was er ook zijn grote liefde voor het socialisme. In de kolonie werd het socialisme in de praktijk gebracht, met als beginsel "gemeenschappelijk eigendom". De buitenwereld sloeg de kolonisten met belangstelling en argwaan gade. Vooral de boerenbevolking in het Gooi stelde zich vijandig op. Van het Handelsblad kwam er ook iemand kijken: "Wat op Walden komt, zijn meest schipbreukelingen der maatschappij, zei Van Eeden". De samenstelling van de bewoners veranderde regelmatig. De meesten waren artistieke en intellectuele mensen van rond de twintig. In zwaar werk hadden ze geen zin. Ze waren er trouwens ook op tégen: het omhakken van bomen en ontginnen van de grond was aantasting van natuurschoon. Ze voerden er eindeloze discussies over, maar daar kon je geen kachel mee aanmaken. Er werden verliefdheden uitgewisseld. Een van de kolonisten dichtte het keerdicht: "Waar Allen Luiere Daar Eet Niemand. Nochtans Eet Die Luiert Als Wij". In de kranten schreef men als grap: "Op Walden begonnen ze met sandalen en schoenen, maar 't kwam al gauw tot schandalen en zoenen". Allengs werden de problemen van de kolonie groter: één figuur verdween met zijn lief; de klusjesman wilde

niet "onder" iemand werken; er moest veel geld bij de onderneming; 's nachts moest Van Eeden nogal eens uit bed om loslopende koeien te verzamelen; de bevolking wisselde razendsnel. Men schreef nog wel over Walden op 4 juni 1900: "Walden, met zijn klompen en zijn bruin brood, is het beginpunt van een nieuwe orde". Het ideaal om alles zelf te produceren bleek echter niet haalbaar. Er moesten in de winter veekoeken worden besteld, die betaald werden met de opbrengst van de bakkerij en de tuinderij. Dit was het begin van het produceren voor de markt. In 1899 begon voor eigen gebruik één bakker brood te bakken. In 1906 waren er 15 bakkers en een boekhouder! Door toenemende problemen moesten vier jongelui vertrekken, waar Van Eeden nachten van wakker lag. Voor zijn vrouw en zijn zoons was er intussen een villa op het terrein gebouwd, waar Van Eeden (keurig in zijn ribfluwelen pak) heenging als hij genoeg had van de hut. De gelijkheidsidealen begonnen te slijten. Er kwamen chocoladebewerkeren bij de onderneming. Samen met de bakkers wilden ze alleen maar moderniseren. De bakkers brachten het geld binnen. Van Eeden zag het gevaar van afglijden naar een onderneming die puur kapitalistisch was. Er waren ingewikkelde overeenkomsten met een paar bedrijven ("De Eendracht" en "De Volharding"). Eind 1907 gingen de bakkers weg, De Eendracht failliet. De problemen werden zo groot dat Walden gedeeltelijk verkocht moest worden. Van Eeden vond dat hij "opgelicht was door slimme boeven en onwaardige lieden". Hij ging op reis naar

Op Walden

op Walden van Job Braake 1911

Amerika en Duitsland. Na deze omzwervingen vestigde hij zich op (het inmiddels kleinere) Walden. Hij ging er in "het grote huis" wonen met zijn tweede vrouw, en stelde een rentmeester aan.

Op 2 maart 1910 schreef hij: "Ik ben in een geheel nieuwe en onbekenden toestand van geluk en vrede. Ik leef als planter of als heereboer en ga daar geheel in op. Het verbeteren en vruchtbaar maken van Walden neemt mijn geheele attentie en geeft mij volkomen voldoening. Vandaag is het een onvergelykelijke voorjaarsdag, zonnig en stil, met veel vogels. Ik spitte vandaag en gisteren en sliep zwaar en vast".

Zo eindigde het geruchtmakend en interessante experiment van intense natuurbeleving en praktisch socialisme. Wat van Van Eeden ons nagelaten heeft van zijn verblijf op Walden is de mooie roman "Van de Koele Meren des Doods", geschreven in zijn beginjaren daar. In dit boek heeft hij de volgende vijf thema's verwerkt: het individuele leven, de mens in de natuur, de mens in de samenleving, de mens en de dood, de mens en de relatie tot God. Ongeveer vijf jaar geleden is het boek verfilmd; de meesten van ons hebben deze verfilming waarschijnlijk in de bioscoop of op de televisie gezien.

Pallieten

Een schrijver die in de periode tussen de twee wereldoorlogen zeer bekend werd was **Felix Timmermans** (1886-1947). Ook hij was een groot liefhebber van de natuur. Hij werd geboren in Lier, ongeveer 40 km van Antwerpen. Toen hij zestien jaar was schreef hij al gedichten, die in een Lierse krant gepubliceerd werden. Hij volgde lessen aan de "Lierse Tekenschool" en kwam daardoor in contact met schilders. Hij raakte bevriend met de zeer belegen kunstschilder Raymonde De la Haye, waardoor er een nieuwe (literaire) wereld voor Timmermans opging. Door De la Haye werd hij vegetariër en kreeg belangstelling voor occulte wetenschappen, zoals de kabbala, de astrologie, het spiritisme. Zijn schrijvers loopbaan werd steeds uitgebreider. Er is eens over hem geschreven: "Felix Timmermans lezen, kan je de indruk geven dat je in een album met oude prentkaarten bladert waarop de kerk nog in het midden staat, met de herberg ernaast, onder een vertelselblauwe lucht".

In 1911 onderging hij een operatie, waarna complicaties ontstonden. Hij was bang dat hij dood zou gaan. Dit bewerkte een ommekeer in zijn levensvisie. Hij schreef hierover: "Och! plots als in een bliksem, terwijl ik in de afgrond van de dood zag, zag ik hoe eenvoudig het

Felix Timmermans

leven is. Gelijk een vis naar water snakt, zo snakke ik naar het leven! Ik verlangde naar felle kleuren, schitterende klanken en jubelende luchten! Ik redeneerde niet meer! Ik ontwaakte uit een bange droom! Ik had van woorden en schijn geleefd. De drift naar dat volle leven spoelde dat alles weg". Deze ervaring was van invloed op zijn verdere schrijven. Na zijn genezing was er een sterk vitalisme in zijn werk merkbaar.

Timmermans heeft veel geschreven en gepubliceerd, waarvan twee werken voor ons van belang zijn om zijn natuurbeleving uit te distilleren. Het eerste is "Pallieter". Hij begon eraan kort na zijn genezing, in zijn stemming van euforie. De roman verscheen in 1916. In het boek is een sterke levensdrang merkbaar naar het leven in de natuur, zonder boeken, begrippen en wijsheden. De hoofdpersoon Pallieter is een "dagenmelker", die met al zijn zintuigen van de natuur geniet. Hij kan diep geroerd worden door de stilte, en hij verzet zich krachtig tegen alles wat zijn leefmilieu bedreigt. Het verhaal begint in de meimaand.

Pallieter in Amerika.
Advertentie uit 1924.

Pallieter

By Felix Timmermans
With an Illustrated Introduction
by Hendrik Van Loon
And many drawings by Anton Pieck

Pallieter lives among the flowers and fruit and white snows, the work and the jollity of his little Flemish village, with the wholehearted enthusiasm of the poet and the child. His name and his famous story are used all over Europe to symbolize the "joy of living," and now at last his inimitable idyll is translated into English which has all the flavor and beauty and gaiety of the original. A delightful and unique book for discriminating readers.

Wherever Books Are Sold, \$2.50

HARPER & BROTHERS, Publishers Since 1817, New York

Marieke, het nichtje van de huishoudster komt in de zomer kermis vieren, Pallieter wordt verliefd op haar. In september trouwen zij en in het volgend jaar juni wordt Pallieter vader van een drieling. Maar inmiddels heeft hij vernomen dat er een spoorlijn aangelegd zal worden, door het stuk land waar hij zoveel van houdt. Daarom trekt hij nog dezelfde zomer "de wijde, schone wereld in, gelijk de vogels en de wind" Binnen het tijdsverloop waarin het verhaal zich afspeelt, is het tweemaal lente en tweemaal zomer. Dit is geen toeval. "Pallieter" is een hymne aan deschoonheid en de vruchtbaarheid van de natuur. Kenmerkend is het dynamisch karakter van de natuurbeschrijvingen, opvallend de frisheid en originaliteit van het taalgebruik. Het verscheen in oorlogstijd, de levensvreugde in het boek stond in fel contrast met de levensomstandigheden toen. "Pallieter" werd een zeer bekend boek. Het is vertaald in elf talen (waaronder het Esperanto). Er is een libretto voor de opera "Pallieter" geschreven, deze werd echter nooit opgevoerd. Reeds in 1936 werd het boek verfilmd; later schreef Hugo Claus een scenario wat in 1975 verfilmd werd. "Pallieter" is ook gesteld tot een begrip: het is in woordenboeken opgenomen. Zo geeft de Van Dale als betekenis voor Pallieter een "levenslustige kerel", en voor pallieteren "zorgeloos en uitbundig in de natuur rondwandelen". Heden ten dage bestaat er in Vlaanderen nog het tijdschrift "Pallieter".

Een tweede hoogtepunt in de literaire loopbaan (en in natuurbeleving) van Felix Timmermans is de roman "Boerenpsalm" (1935). Het is het verhaal van de aarde, een sober krachtig levensbeeld van reële mensen, waarin menselijke aspecten op individuele wijze beschreven worden. In dit werk schrijft Timmermans minder lyrisch dan in "Pallieter"; er is een versobering in zijn taal. Hij schrijft vanuit de psychologie van een eenvoudige boer. Wortel, de hoofdpersoon van "Boerenpsalm" leeft niet in een aards paradijs, zoals Pallieter. Zijn leven in de natuur door de seizoenen heen, is zwaar. Hij staat met beide voeten in de werkelijkheid, hij is geworteld in zijn geboortegrond, in de aarde die slechts mild en vruchtbaar wordt door het zweet van zijn arbeid. "Boerenpsalm" werd in negen talen vertaald; in 1956 werd er een toneelbewerking van geschreven.

In 1946 werd Felix Timmermans ziek. Een dag voor zijn dood (in januari 1947) zei hij tegen een vriend: "ik wacht naar de lente en de zon", maar toen hij begraven werd viel de eerste sneeuw van een lange, koude winter.

Tussen tuin en wereld

Tot dusver ging het over schrijvers en

natuurbeleving in de periode vóór de vijftiger jaren. Rijst de vraag: hoe de "stand van zaken" nu is. We kunnen in Milieu Rondom lezen dat het schilderen van landschappen in onmin is geraakt. Het landschap heeft zijn bekoring voor de meeste schilders verloren. Bij schrijvers en dichters ligt het, mijns inziens, anders. Vooral uit dichtwerken blijkt nog een sterke natuurbeleving. Er zijn ook een aantal schrijvers bij wie dit zo is. Door middel van werken van twee van hen zal dit weergegeven worden: Paul de Wispelaere en Koos van Zomeren.

Paul de Wispelaere werd geboren in 1928 in Vlaanderen. De thans 65-jarige schrijver woont in Maldegem, niet zo heel ver van Brugge. Naast zijn schrijverschap is hij hoogleraar. In 1982 kreeg hij de driejaarlijkse Belgische staatsprijs voor proza (te vergelijken met de PC Hooftprijs). Het eerbetoon gold in het bijzonder zijn roman "Tussen tuin en wereld" (1979). De Wispelaere wordt wel eens een "arcadisch schrijver" genoemd. De arcadia is een heel oud genre, in de klassieke literatuur en opnieuw vanaf de Renaissance. Het gaat om een tegenstelling tussen leven aan het hof, in de stad, in de moderne tijd, en de eenvoud van het herdersleven. In het werk van De Wispelaere is deze tegenstelling aanwezig. In zijn romans "Tussen tuin en wereld" en "Het verkoelde alfabet" is de wereld het domein van de mens, die in naam van de civilisatie onderdrukt, vervuilt, vernielt en doodt. De industrie maakt korte metten met de lucht, het water en het landschap. Maar diezelfde industrie bederft ook de mensen. Vooral de boeren moeten het bij De Wispelaere ontgelden. De boeren heeft hij leren kennen als (ik citeer): "geldzuchtige en onverschillige schenders van de natuur. De boeren hebben nooit oog gehad voor de schoonheid van de natuur, en daarom hebben ze haar, in de euforie van de olie, pesticiden en machines, met royale subsidies van de overheid stompzinnig opgeruimd". De "tuin" (in de titel van het boek) betekent letterlijk en figuurlijk het eigen beschermende, en te behouden, domein. De hoofdpersoon in "Tussen tuin en wereld" leeft in zijn tuin, die hem beschut en waar hij elke boom, elke heester, elke bloem zelf geplant heeft: "we liggen voor de eerste keer dit jaar samen naast elkaar in de zon, met onze ruggen in het nog zachte, verende gras. De bomen en de struiken, het vermiljoen van de Japanse kweeën, het lilarood van de ribes, de weelde van de roze appelbloesems sluiten ons af van de mensen". De wereld bestaat buiten de hoofdpersoon om, en hij heeft er geen greep op. Toch komt de wereld steeds agressiever op hem af, slokt hem op en versplintert hem uiteindelijk.

"Tussen tuin en wereld" bevat veel

autobiografische elementen. Zo heeft Paul de Wispelaere bij zijn huis een heel grote, zelf aangelegde, tuin.

Saluut aan Holland

Een tweede eigentijdse auteur die in zijn werk van een intense natuurbeleving blijkt geeft is **Koos van Zomeren**. Hij werd in 1946 geboren en groeide op in Arnhem. Zijn vader was afkomstig uit Herwijnen, een dorp aan de Waal. Gedurende zijn jeugd logeerde hij alle schoolvakanties en veel weekenden bij zijn familie in Herwijnen. Daardoor bestaan er in zijn jeugdherinneringen twee landschappen: de rustieke bosrijke omgeving van Arnhem én het (in de jaren vijftig nog uniek te noemen) rivierenlandschap bij Herwijnen. Dit dubbele landschap, verhevigd omdat het jeugdherinneringen zijn, heeft zich als een ideaal in Van Zomerens geest, en dus ook in zijn werk genesteld. Bossen, polders en rivieren zijn de landschapsschilderingen die steeds weer in zijn werk terugkeren. Zijn boek "Saluut aan Holland" (1992) bestaat uit een bundeling van wat omvangrijker columns, gepubliceerd in NRC Handelsblad in 1991. Hierin vinden we de natuur in allerlei vormen en vervormingen. Bijvoorbeeld het verhaal over het massaal oormerken van koeien: "Mij ging het hierom: vanaf volgend jaar zullen we nooit meer een koeiekop zien zoals hij bedoeld is. Altijd zullen die gele flappen aan de oren bungelen, altijd zul je je afvragen of dat nou in de eerste plaats treurig of belachelijk is. Nee, geloof maar niet dat het went". Van Zomeren signaleert dat alles in Nederland verandert, maar er niet beter op wordt. In de grote boze wereld zijn de politiek en de commercie in opmars; huizen worden afgebroken, dijken verzaaid en straaljagers vliegen veelvuldig over stiltegebieden. Nog dagelijks beschrijft Koos van Zomeren in een kleine column zijn natuurbeleving op de voorpagina van de NRC, opgedaan al wandelend met zijn hond Rekel (want daar wordt ook vaak over verteld!) over dijken en door de polders van ons Hollands landschap.

Natuurbeleving bij schrijvers bestaat nog! Dat zult u intussen wel gemerkt hebben.

De toonzetting is de laatste dertig jaar echter langzamerhand veranderd. Er wordt nu niet meer zo lyrisch geschreven over geheel de natuur. Er is een scheiding gekomen, met aan de ene kant het vernietigde of vervuilde stuk natuur en aan de ander kant het restant wat overgebleven is en extra beschermd en gekoesterd dient te worden.

Literatuur

1. Beknop handboek geschiedenis der Nederlandse Letterkunde (1982), tiende druk, Dr. P.G.M. Knuvelde.
2. Literatuurgeschiedenis en bloemlezing (1982), H.J.M.F. Lodewick.
3. Het spel en de knikers (1984), Piet Calis.
4. Het volle literaire leven. Portretten uit de Haagse Post (1978).
5. Over Felix Timmermans (1978), J. de Ceulaer.
6. Tussen tuin en wereld (1979), Paul de Wispelaere.
7. Over Koos van Zomeren (1988), Peter de Boer.

De Werkgroep Milieubeheer Groesbeek 20 jaar

Dit jaar viert de Werkgroep milieubeheer haar 20 jarig bestaan. In die twintig jaar heeft de Werkgroep zich niet alleen ingezet voor een beter milieu, maar ook voor meer natuur. Het is die natuur die voor de Werkgroep altijd op de eerste plaats stond. Een belangrijke taak vonden en vinden wij dan ook dat kinderen in aanraking komen met de natuur. Dat is een voorwaarde om tot natuurliefde te kunnen komen. Daarom organiseerde de Werkgroep 18 jaar lang jaarlijks een natuurcursus voor scholieren van de lagere school. Daarom staan er in het Groesbeeks Milieujournaal vaak ook artikelen over de natuur.

Steun de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek door abonnee te worden van het Groesbeeks milieujournaal. Voor minimaal slechts f 20,- bent u dan donateur van onze vereniging en ontvangt u 4 x per jaar dit Groesbeekse milieutijdschrift.
Knip de bon uit en stuur hem op naar het secretariaat van de
Werkgroep Milieubeheer Groesbeek,
Postbus 26,
6560 AA Groesbeek

BON

Ik geef me op voor het Groesbeeks Milieujournaal:

naam.....

adres.....

woonplaats.....

(U betaald met een acceptgiro of incassooverschrijvingsbewijs, die u krijgt toegezonden)

Natuurgedicht

Fragment uit: *Mei* (1889), van Herman Gorter

Het meisje Mei komt door het bos gelopen:

't Was na den middag. Van het woud ging uit
Een zachte adem dampend zongoud, luid
Zongen de zangvogels en vlogen onder
De boomkruinen; zij zag het van een vonder
Hoe ze heenwiekten over 't beekkristal:
De blauwe gaaien op den groenen wal,
Waartegen 't beekijs plaste en het schuim
Als kleurig druipsteen bleef, in wilde luim
Witzwarte eksters die den dag uitvechten,
En van een eik afzwierend de goudspechten,
En 't kleiner boomvolk: roodborst en de mees
En de gele lijster en wie nimmer hees
Wordt, regenroeper. Alles zat heel stil
Zodra ze voorttrad, ogen keken schrill
Van takken waar twee duiven in hun tooi
Op schommelden, er daalde een sprietje hooi.
Zij was als een wit beeldje toen ze ging
Een lage laan in, waar de schemering
Nooit optrekt. 's Morgens smelt er koele damp
Uit dauw, en 's middags brandt de gele lamp
Van 't licht er nevelig. En waar de laan
Stuitte op akkers die in brede baan
Lui lagen langs een helling, zat ze neer.
De hemel was in wolken als een meer
Gevat in rotsen. Die zwollen omhoog
Heel ver in 't oosten waar de ronde boog
Ligt van den horizon. Een doffer vuur,
Als 't rood op Alpen in het avonduur,
Gloeid' op die sneeuwbergen. Bewegingloos
Zat zij, er zat een vogeltje een poos
Dicht voor haar op een berketak te zwijgen,
Begon op eens te zingen dat ze 't hijgen
Kon zien. Dat orgeld' in de lucht heel luid;
Om 't vogeltje trok goudamp het bos uit.

Groesbeeks milieu in beweging

Een nieuwe rubriek waarin ontwikkelingen op gebied van natuur en milieu in Groesbeek centraal staan

JEUGDNATUURCURSUS NIEUWE STIJL.

Elk jaar werd door de WMG tot nu toe de jeugdnatuurcursus georganiseerd voor kinderen van groep 7 van de lagere scholen in Groesbeek. Sedert 1976 lieten medewerkers van de WMG (en ook van het IVN uit Nijmegen) de kinderen kennismaken met de natuur en het landschap van de gemeente Groesbeek. Dit gebeurde op 4 zaterdagochtenden in mei/juni en de cursus bestond meestal uit 4 onderdelen: een fietstocht, een bosexcursie, een waterexcursie (de Bruuk/waterzuiveringsinstallatie) en een afsluitende ochtend met allerlei activiteiten en een diplomautreiking.

De laatste jaren bleek het echter steeds moeilijker te worden om de organisatie rond te krijgen, want dit was altijd weer een gigantische klus. En het zou natuurlijk zonde zijn als hierdoor de jeugdnatuurcursus zou verdwijnen. Vandaar dat de WMG besloten heeft om de cursus op de een of andere manier te integreren in het lesprogramma van de lagere scholen in Groesbeek. Dit ook al omdat natuur- en milieueducatie een belangrijk onderdeel gaat worden in het lesprogramma van het lager onderwijs. Na een oriënterend gesprek met leerkrachten van de lagere scholen bleek er voldoende belangstelling te zijn om te gaan starten. Een tweetal onderdelen te weten het onderdeel bos en de fietstocht zullen bij wijze van experiment op een drietal scholen (de Sieppe, Adelbrecht, Op de Horst) dit jaar worden uitgevoerd. De volgende jaren zullen ook de andere scholen aan de beurt komen en zullen ook de andere onderdelen aan bod komen. Er worden nog enkele vrijwilligers gezocht die in totaal 6 dagdelen zullen meedraaien op door de weekse schooldagen. Zij zullen worden ingezet om vooral het buitenwerk (veldwerk) te doen. De WMG draagt zorg voor de deskundige voorbereiding en het lesmateriaal. Dit samen met het IVN en het Milieu Educatiecentrum Nijmegen (MEC) Voor meer informatie kunt u bellen naar Ingrid Claessen: 08891-71789 of Willemijn van Rooij: 08891-75710.

MILIEUMARKT 20 MEI A.S.

In het kader van haar 20jarig bestaan organiseert de WMG samen met milieugroepen uit Mook, Heumen en Malden dit jaar een milieumarkt op 20 mei a.s (Hemelvaartsdag) tijdens de jaarlijkse braderie bij de Zuidmolen. Deze vindt plaats op het terrein naast de braderie.

Deze milieumarkt komt in navolging van die georganiseerd in Mook (1991) en Malden (1992).

Op deze milieumarkt zullen diverse natuur- en milieuoorganisaties uit de regio Nijmegen aanwezig zijn. Daarnaast zijn ook milieuvriendelijke bedrijfjes en de omringende gemeenten vertegenwoordigd. Er zullen ook enkele bussen aanwezig zijn: een van de Groene Keuken met voorlichting over milieuvriendelijke huishoudens en een van de Water Maatschappij Gelderland met voorlichting over het besparen van water. Voorts wordt getracht een bus van de Zuid-Ooster te huren die bezoekers regelmatig op die dag naar de Waterzuiveringsinstallatie aan de Bruuk zullen vervoeren waar zij dan een excursie zullen krijgen. Met steun van een aantal plaatselijke winkeliers, die ook milieuvriendelijke producten zullen tonen zal een prijsvraag worden gehouden.

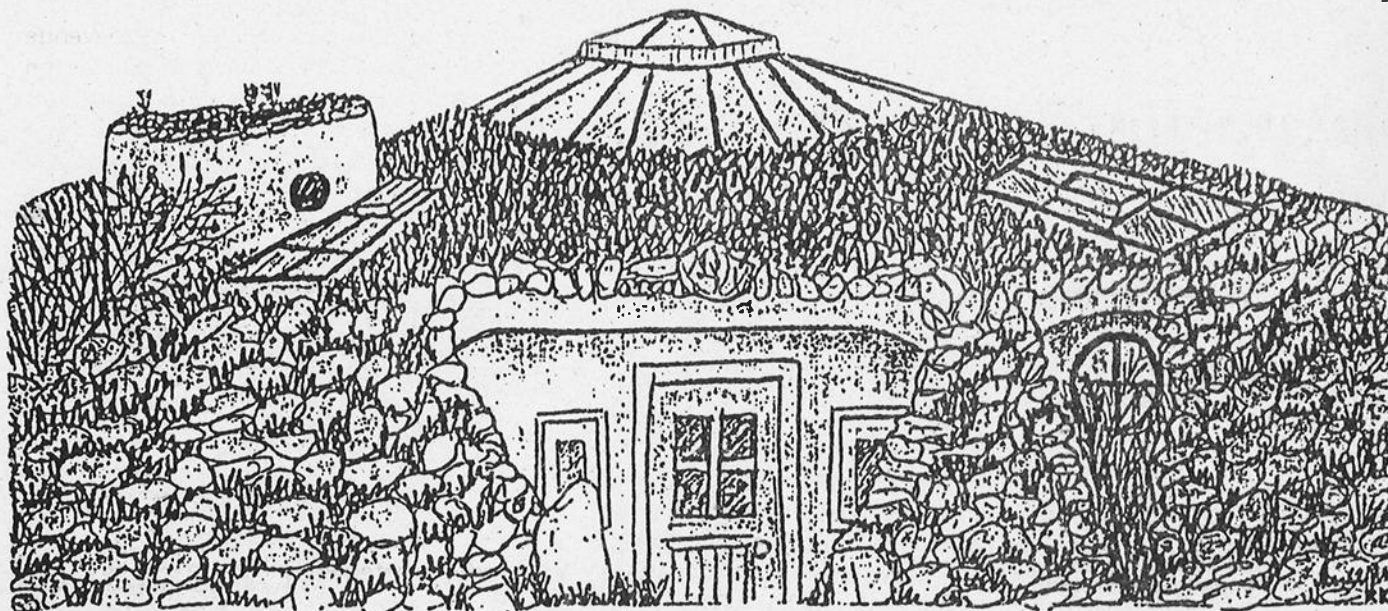
In de diverse krenten zal binnenkort uitgebreide publiciteit over de milieumarkt worden gegeven. Ook voor dit gebeuren kunnen we nog vrijwilligers gebruiken voor hand en spandiensten. Inlichtingen kunt u krijgen bij Willemijn van Rooij (8891 - 75710) en Jo de Valk (08891 -75845).

JEUGDNATUURCLUB 'HET AARDHUIS': een nieuw WMG-initiatief.

Peter Alblas is een van de enthousiaste vrijwilligers die een deel van hun vrije tijd steken in onze Jeugdnatuurcursus. Van hem is het idee om naast de jaarlijkse cursus een club op te richten, waar natuurliefhebbers-in-de-dop een stek kunnen vinden. Peter heeft vervolgens een paar mensen benaderd die ook tijd en energie staken in de jeugdnatuurcursus; nu begint alles zo'n beetje vaste vormen aan te nemen.

De scholen die we benaderden om reclame te maken voor de club waren allemaal erg enthousiast over dit idee en zeggen hun medewerking graag toe. Bovendien was Jan Bredie zo vriendelijk om het aardhuis in de voormalige Groesbeekse Heemtuin af te staan. Dat leverde niet alleen een knus honk op,

Natuurclub "Het Aardhuis"

maar ook nog een originele clubnaam. 27 Maart start de club, als er tenminste voldoende clubleden zijn. Kinderen die mee willen doen moeten wel in groep 7 en 9 van de basisschool zitten of in de brugklas. Om de twee weken, op zaterdagmorgen komen we bij elkaar en dan trekken we er samen op uit. "Niet alleen letten op alles wat groeit en bloeit" staat in het vaandel van natuurclub 'Het Aardhuis', maar ook zal wat beheers- en ontwikkelingswerk (op bescheiden schaal) een plaats krijgen op ons activiteitenlijstje.

Inmiddels zijn we de scholen afgeweest om de natuurclub Het Aardhuis onder de aandacht te brengen. Maar liefst 25 kinderen hebben gereageerd en willen meedoen aan dit initiatief. Dit betekent dat dit project van start kan gaan.

Vanaf deze plek in het Milieujournaal richten we ons ook op mensen die eventueel willen meedoen als begeleider van de club (desnoods maar af en toe). Ook als u eens een keer een onderwerp wilt aansnijden dat met de natuur te maken heeft, bent u van harte welkom.

Wilt u meer weten?

Neem dan contact op met:

Peter Alblas (080-239663), Henk Klaassen (Groesbeek, 75088) of Henk Heijmans (Groesbeek, 74398).

VLINDERLEERPAD LANGS SPOORLAAN

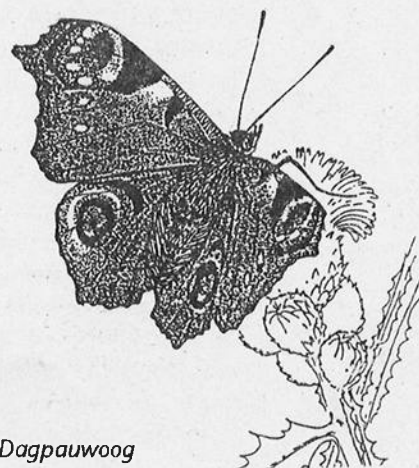
Veel vlinders bewegen zich in het landschap langs de lijnen die dat landschap heeft. Bij lijnen moet je denken aan de oude houtwallen (ga maar eens kijken in de buurt van de St.Jansberg), wegbermen (als er tenminste kruiden en struiken langs staan die niet zijn platgemaaid) en spoorlijnen. Een vlinder heeft deze lijnen nodig om zijn weg te vinden,

terwijl hij er tegelijkertijd kan schuilen voor belagers en zijn voedsel kan vinden.

Daarom broedt het bestuur van de WMG al geruime tijd op het idee om langs de spoorlijn Groesbeek - Kranenburg een vlinderpad te maken. Dat idee neemt steeds meer vorm aan. De eerste contacten met de gemeente en de spoorwegen en eventuele subsidiegevers zijn al gelegd. Nieuw is dat we ook contact hebben gezocht met onze zustervereniging in Kranenburg die (tot onze grote vreugde) erg enthousiast heeft gereageerd. Intussen is ook de Vlinderstichting benaderd om ons met raad en daad bij te staan.

Tot nu toe loopt alles redelijk gesmeerd en lijkt het er op dat ons idee goed te rijmen valt met de plannen die de gemeente in petto heeft voor de spoorlijn. Net als de Foerperpot willen wij het vlinderpad grotendeels met vrijwilligers gaan beheren en willen we vooral veel aandacht schenken aan voorlichting voor het brede publiek.

In de volgende nummers van het Milieujournaal komen we nog op onze plannen terug, maar mocht u er meer over willen weten, neem dan contact op met de redactie.

Dagpauwoog

Natuurlijke zestig jaar geleden

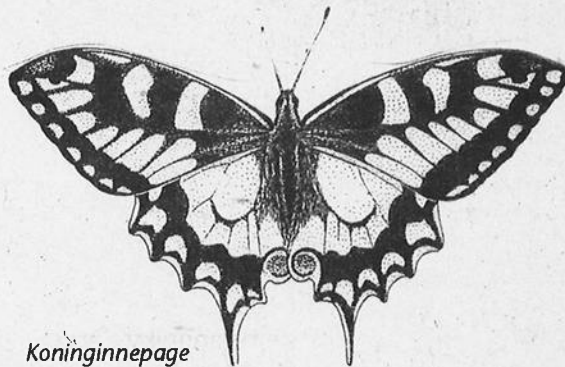
De redactie van het Milieujournaal heeft mij gevraagd om iets te vertellen over de interesse van de Groesbeekse jeugd voor de natuur. Het is niet gemakkelijk om alle herinneringen uit de vooroorlogse tijd op een rijtje en op papier te zetten.

In het algemeen was destijds meer interesse voor de natuur, voortkomend uit armoede en bittere noodzaak, maar echte natuurliefde van de jeugd kwam niet vaak voor. De natuur was dichterbij de mensen; meestal uit economische motieven. Houtsprokkelen, denneappels (knöp) rapen, bosbessen plukken, hei snijden om bezems van te maken, het verzamelen van allerlei bosproducten, enz. En niet te vergeten een Groesbeeks handwerk bij uitstek: het stropen. Bij al deze activiteiten moest de jeugd, misschien niet bij de laatste, meehelpen. De kinderen van rijke ouders en van de meeste middenstanders hoefden dit niet.

Mijn voorouders van moederskant waren van oudsher - voor zover ik weet van 1840 - betrokken geweest bij " 't wa..ld" als boswachters of bosarbeiders. Misschien heb ik daardoor wat meer "liefde" voor de natuur gekregen. Hoewel ik me tertijd ook bezondigde aan het "streupen ien 't wa..ld". Nu heb je nog de neiging om je voor deze handelswijze te verontschuldigen. Er was zoveel bos en er waren zoveel dieren!!

Als kind was ik altijd met dieren en planten bezig. Pieren, kniptangen en kaalderzoppen waren prachtig speelgoed. Bottebloemen, meizoentjes en perdebloemen om te plukken. De laatste waren zeer interessant. Als je de stengel in stukken knipte en in het water legde, krulde deze "vanzelf" om; de plant was een lekkernij voor konijnen ondanks zijn wit, bitter smakend sap en je kon er mee je ouderdom aan de weet komen. Blies je een uitgebloeide "parachutjes" in één ademtocht weg, dan werd je 100 jaar. De harkjes van de reigersbek, de pinkster- en broodbloemen, mierennesten, waarbij je al gauw wist dat die roodbruine gemeen staken. Een onvergetelijk dier was de kniptor. Deze "smid" kon, als hij op zijn rug lag "springen". De hoogste springer was de winnaar. Andere fascinerende dieren waren de vlinders (pannelaappers). Vooral de koninginnepage, die toen nog vrij algemeen

was, maakte door zijn grootte en zwevende vlucht bij mij een bijzondere indruk. Zijn rupsen kon je vinden op het loof van de zomerwortels in onze tuin. De grote zwartachtige rupsen met een beetje oranje staken bij aanraking een soort hoortjes uit (roodachtig) dat nogal stonk.

Koninginnepage

Een ander interessant dier was het lieveheersbeestje met verschillende kleuren en aantallen punten. Aan dit laatste kon je zien hoe oud het beestje was. Zo meenden we toen. Zo kom je om het huis al heel wat beleven.

In je lagere schooltijd werd je verkenning gebied groter en breidde zich uit tot het Mupkesveld en de bosrand. Er was toen geen verkeer en de wegen hadden nog berm met allerlei bloemen; zodat daar veel te ontdekken was.

In het voorjaar maakten we van jonge loten van lindebomen fluitjes. De bast liet dan gemakkelijk los. Onze buurjongens waren daar specialisten in. Wij behielpen ons met "roggefluitjes". Een stukje van de uitgetrokken halm werd afgebroken, tussen de lippen gestoken en dan met de getuite mond zachtjes blazen. Een zeer eentonig geluid was het gevolg en een boer die je achterna kwam.

De lipbloemen waren ook zeer boeiende planten, vooral de "gaapmulekes" zoals de leeuwenbekken en vingerhoedskruid. Niet alleen kon je zo'n bloem laten "gapen", maar je kon er zo makkelijk hommels mee vangen. Dat dit wel eens verkeerd afliep, kon de pret niet drukken. Op de bladeren van de hennepnetels verzamelden we "gouden" goudhaantjes, die we met een beetje blad in een lucifersdoosje stopten. Na enkele dagen was er meer poep dan goud in het doosje.

Natuurlijk mogen we de "vlierbussen" niet vergeten. Uit vlierstruiken, die bij elk huis stonden, werd een recht stuk van ongeveer 15 cm met een doorsnee van 3 cm gezocht en de pit werd eruit gehaald. Daarna werd een "stempel" gemaakt die precies in het gat paste. Een gekauwde papierprop werd voorin geplaatst; een andere achter. Door de achterste met de stempel aan de duwen, vloog de eerste

er met een knal uit. De klapbus was klaar en je kon er mee oorlogje spelen. Op school was dit verboden.

De vruchten, die we aten, waren "hagappels" van de meidoornstruiken.. Lekkerder waren kastanjes. Als de kastanjes bijna rijp ware, werden de "boesten" met stokken van de boom gegooid of we klommen in de boom. Owee als Hannes kwam en je zat in de boom. In de kastanjes hebben zich heel wat "drama's" afgespeeld.

Ook eikels (tullekes) werden verzameld. Vooral die dikke van de Amerikaanse eik waren zeer geschikt als draaitol. Met de lange eikels van de zomereik kon je een paardetuig maken evenals van paardekastanjes.

De belangrijkste vrucht was de bosbes, want die bracht geld in het laatje. In de "wasbèrre" vakantie moesten alle Groesbeekse kinderen wekenlang plukken.

Bij dit zwerven door de bossen werd veel kattekwaad uitgehaald.

In een eikebosje bij het spoorhuisje in het Binnenveld gingen we meikevers vangen. De jonge boompjes werden geschud en de meikevers rolden over de grond. Is er nu nog één meikever in Holland? Met deze "mulders" werden allerlei spelletjes gedaan; ook minder onschuldige, onder andere het rond laten vliegen met een touwtje aan de poot. Heel bijzonder was als je een meikever had met een zwarte kop.

Zeer aantrekkelijke plaatsen voor de jeugd waren de eerste, tweede vijver en de koepel. Hier zaten "ulekoppen" en salamanders in overvloed. Met een busje pieren en een stok met een dun touwtje of garen gingen we naar de vijvers. Een pier aan het touwtje; de salamander beet zich zo vast aan de worm dat je hem makkelijk kon ophalen. Het mannetje van de grote salamander met zijn mooie kam was een bijzondere vangst evenals het vangen van "enne vurige". Opblazen van kikbillen was een rotstreek.

Grote Watersalamander

Een ander dier dat bij de jeugd in trek was, maar meer vaardigheid vereiste, was de hagedis of "èèktaas". Op het gehoor moest je zijn aanwezigheid bepalen en dan razend snel achter de kop pakken, anders had je kans dat je alleen een kronkelende staart in de hand

had. Thuis werden de beestjes in een oude emmer met zand gedaan. Meestal ontsnaptten ze na een tijdje. De salamanders werden in een glazen pot bewaard, waarin na een poosje de eerste dood lagen. De overlevenden moesten dan naar de Koepel teruggebracht worden.

In de winter werden achter het huis vogels - in Groesbeek zeggen ze mussen - gevangen met een zeef, een stokje en een touwtje. Kwam er een mus onder het zeef dan werd het touwtje weggetrokken en zat het beestje gevangen. Zo werden vooral mussen, vinken en spreeuwen gevangen, waarvoor als ze gevangen waren geen plaats was en weer vrijgelaten werden. Zo herinner ik me een voorval uit mijn jeugd. Elke morgen moesten we om 7 uur naar de mis. Tegenover de kerk zat een jonge huismus die nauwelijks kon vliegen. Ik ving het vogeltje, maar ik kon het niet meer naar huis brengen. Ik stopte het onder mijn bloes en ging met bonzend hart op de stoel zitten, bang dat het zou piepen. Zo nu en dan klonk er wel wat gepiep door de kerk, maar het viel gelukkig mee. Zelfs aan de communiebank was het stil. Blij dat de mis uit was. Alleen onder de bloes zaten nog resten van zijn aanwezigheid.

Veel jongens hadden een katapult of een "pekschieter". Wij mochten die niet hebben van onze ouders. Hoewel we stiekem er een maakte en gebruikte. Ze werden onder andere gebruikt bij het vangen van eekhoortjes. Deze werden opgejaagd naar jonge dennen en daar "uitgeschud". Een jas erover en in een kooi gezet.

Zo was de Groesbeekse jeugd voor 60 jaar met de natuur bezig. Of het "liefde" was, betwijfel ik. Toch wel veel interesse, waaruit bij velen misschien de "liefde" gegroeid is.

Ben Thissen

"Vijf eeuwen landschap"

Tentoonstelling: 20 maart t/m 20 juni
Stedelijk Museum De Lakenhal, Leiden.
Openingstijden: di t/m vrij 10-17 uur, za en zo
12-17 uur.

Op deze tentoonstelling kan men over de periode 1530 tot heden de natuurbeleving zien van Nederlandse schilders, door de wijze waarop zij het hen omringende landschap schilderden. Tot ver in de middeleeuwen was de natuur een bedreiging voor de mens; hij voerde er voortdurend strijd tegen om te kunnen overleven. Pas in de renaissance begon men de opvatting "de natuur als onderdeel van Gods schepping" los te laten. De natuur werd langzamerhand een inspiratiebron voor kunstenaars, echter aanvankelijk nog als achtergrond op de portretschilderingen of religieuze voorstellingen. Daarna kwam er een steeds verder uitgewerkte weergave van flora en fauna. Rond 1600 is de belangstelling voor het eigen Hollandse (polder)landschap in opkomst, met koeien en sloten, molens en boerderijen. Ook de mens is in deze "werkelijke" natuur aanwezig. Ijsgezichten tonen talrijke schaatsende mensen. In de Gouden Eeuw (17e eeuw) voelen Hollandse

tentoonstelling te zien: een uit de lucht gefotografeerd landschap, een landschap als consumptie-artikel, een "schuldig" landschap. In De lakenhal te Leiden kan men deze "eeuwenlange wandeling door de natuur" beleven.

Arnhem

Het ministerie van LNV wil het natuur- en landbouwbeleid van gemeenten stimuleren door een prijs ter beschikking te stellen. Op 12 januari heeft de gemeente Arnhem deze "Gemeentelijke Natuurprijs 1992" uitgereikt gekregen voor het project "Arnhems Groen Natuurlijk". Staatssecretaris Gabor van natuurbeheer overhandigde in Arnhem f. 50.000 en een sculptuur. Arnhem en Bunnik waren als genomineerden overgebleven van de 38 inzendingen. Arnhem heeft de prijs gewonnen omdat zij "een natuurbeheer probeert te voeren, waarbij natuur en stedelijke bebouwing in één worden gevlochten, zodat de natuur inderdaad niet ophoudt aan de grenzen van de stedelijke bebouwing" en om de betrokkenheid van bewoners, overheidsinstanties en natuurorganisaties. Om de twee jaar zal de "Gemeentelijke natuurprijs" uitgereikt worden.

MILIEU RONDOM

schilders zich vooral aangetrokken tot heuvelachtige gebieden (langs de Rijn, Gelderland en Nederlands-Duitse grensgebied), en laten op hun werken prachtige vergezichten zien. In de achttiende eeuw heeft de natuur haar volmaaktheid weer enigszins verloren; het was de taak van de kunstenaar de omringende natuur naar eigen inzicht te perfectioneren, met als resultaat een geïdealiseerd landschapsbeeld. Ten tijde van de Romantiek (na 1790) ontstaat weer waardering voor de ongerepte natuur: heuvels, bossen, indrukwekkende zonsondergangen. In het midden van de negentiende eeuw streefden landschapsschilders ernaar de natuur zo zuiver mogelijk weer te geven, zonder onnatuurlijke effecten. Zij gingen in de ongerepte natuur van de Veluwe en in het polderlandschap rond Leiden en Den Haag de sloten, koeien, boerderijen en arbeiders op het land schilderen. Rond 1890 kwamen de symbolistische schilders in zwang; bij hen was de innerlijke beleving van hun waarnemen van belang. Door middel van kleur en compositie drukten zij de werkelijkheid uit. In onze eeuw is het schilderen van landschappen verdwenen. Bij uitzondering wordt er nog een landschap geschilderd. Zo is op de

Zieke bomen rondom Parijs

In de bossen rondom Parijs zouden minstens 17.000 bomen zijn aangetast door een schimmel (*Sphaeropsis sapinea*). In het Bois de Bologne is in januari begonnen met het kappen van alvast 1700 bomen. De ziekte is veroorzaakt door een paar achtereenvolgende zeer droge jaren.

De groene kapper

Vanuit het Groesbeekse te ver om naar toe te gaan, maar toch leuk om te vermelden: De eerste groene kapsalon van Nederland is in Den Haag gevestigd. Eind november 1992 opende Marika Cazemier (37) haar kapsalon "Haarzuiver". Zij wilde het gebruik van chemicaliën die voor personeel, klant en milieu schadelijk zijn, stopzetten. In veel kapperszaken hangt volgens haar een bedwelmende, dufmakende geur van haarlak. Het spuiten met hairsprays kan longklachten en bronchitis veroorzaken, vooral bij onvoldoende ventilatie. Er is een voorlichtingscampagne gestart onder kapperspersoneel door de vakbond om op de risico's en alternatieven te wijzen. Ook de kleurstoffen in haarverven en spoelingen vormen een probleem; ze komen in het afvalwater terecht en zijn biologisch heel

moeilijk afbreekbaar. In Nederland wordt jaarlijks door kappers ruim één miljoen liter permanentvloestof, 600 duizend liter hairspray en 300 duizend liter verven gebruikt! Plus tientallen miljoenen plastic verpakkingen van flacons en spuitbussen. Deze manier van werken strookte niet met haar levensvisie en na een stage bij een kapsalon in Aken is zij op een andere manier gaan werken. Haar klantenkring bestaat uit milieubewuste mensen en mensen met allergische reacties. Er worden alleen producten gebruikt die honderd procent milieuvriendelijk zijn, zoals de producten van het Duitse ecologische merk "Herbarom". Deze producten zijn samengesteld op basis van henna en plantaardige extracten. Haar permanenten wordt er niet gedaan, daar dit niet met natuurmiddelen kan. Om het afval te reduceren koopt Cazemier in grootverpakkingen, zoals navulbare pompflessen. De klant kan bij haar ook zijn shampoo of lakfles laten navullen. Handdoeken werden kleiner gemaakt, dat levert minder was en dus minder water en energieverbruik op. Ook dit is weer een stapje op de weg naar een schoner milieu.

organisatie. Op 22 april gaat de campagne van start, met de zogeheten "Oproep voor de toekomst". Hierin wordt plaatselijke bestuurders gevraagd o.a. het energieverbruik in de gemeente te halveren, het aanbod van biologische producten te bevorderen, het autogebruik te ontmoedigen. Na een reeks van activiteiten kunnen de gemeenten op 5 juni reageren op de "Oproep voor de toekomst". De organisatoren hebben een stok achter de deur: volgend jaar zal met een "duurzaamheidsmeter" gepeild worden hoe goed de beloftes zijn nagkomen! Een nieuwsbrief kan aangevraagd worden bij het secretariaat, postbus 19199, 1000 GD Amsterdam.

Adri Versluis

Grensoverschrijdende inspraak in het Duitse natuur- en landschapsbeleid

Dit boekje van I. Kleintjes en U. Kemps is te koop in de Wetenschapswinkel Nijmegen (107 p.), prijs f 28.50.

Het gaat over onderzoek naar de mogelijkheden voor Nederlandse burgers in het grensgebied Nijmegen-Kleef om na het wegvallen van de grenzen invloed uit te oefenen op Duits beleid, dat van belang is voor de kwaliteit van natuur en landschap.

Een bloedige geschiedenis

Het jagen op dieren voor voedsel, pelzen of andere producten en voor de "sport" is een destructief fenomeen dat eeuw in eeuw uit een slachting van onmeetbare omvang heeft aangericht. Eén voorbeeld: de uitroeiing van de trekduif in Noord-Amerika: tussen de komst van de Europeanen en het jaar 1900 werd de complete wilde populatie van vijf miljard vogels uitgeroeid.

Earth Day (22 april) en Wereldmilieudag (5 juni)

Locale groepen en gemeenten werken samen in de campagne "Werk samen aan een schone wereld". Achttien groepen nemen deel aan de

MILIEU RONDOM

Hoe lang is rood al groen?

Een antwoord op de vraag of de socialistische partijen altijd al milieubewust zijn geweest.

Links komt voor het milieu op. Links, met name Groen Links en De Groenen hebben de meest verstrekkende ideeën als het gaat om maatregelen om natuur en milieu te redden. Economische groei, consumptisme, energieverbruik en vervuiling dienen volgens hen aan banden te worden gelegd. Andere partijen van linkse signatuur, zoals de PvdA en ook D66, volgen op enige afstand. Links lijkt van oudsher het monopolie te bezitten als het gaat om de bezorgdheid op het gebied van natuur en milieu. "Lijkt", want als we in de geschiedenis teruggaan dan zijn de "roden" lang niet altijd zo groen als vaak gedacht wordt.

POSITIEVE KIJK OP DE NATUUR

Anders dan de christenen hadden de eerste socialisten geen negatieve kijk op de natuur. In de christelijke leer stond de natuur als het materiële en het vergankelijke tegenover het bovennatuurlijke, eeuwige en goddelijke. De christenen plaatsten God en de mens buiten de natuur. De mens mocht vrij over de natuur beschikken. Hoewel er altijd enkele christenen geweest zijn, die hun hart verpand hadden aan de natuur, zijn de gevolgen van deze zienswijze van de "normale christenen" dan ook niet uitgebleven. Ger Harmsen spreekt in dit kader over "een medogenloze consequentie, want met onvoorstelbare brutotheid en moordzucht hebben de Europeanen na de wereld veroverd en onderworpen te hebben, de in Genesis door God gegeven fatale opdracht uitgevoerd." Voor de socialisten had de natuur een positieve klank. Het socialisme trad hiermee in het voetspoor van de Franse natuurkenner en filosoof Jean-Jacques Rousseau, die in zijn veel door socialisten gelezen boek 'Emile' geschreven had: "Wanneer het uit de handen van de Schepper der dingen komt, is alles goed, maar eenmaal in de handen van de mens bederft alles." "De mens vermengt de klimaten, de elementen, de seizoenen. Hij verminkt zijn hond, zijn paard, zijn slaaf. Hij gooit alles ondersteboven, mismaakt alles. Hij houdt van wanstaltigheden, van monsters. Hij accepteert niets zoals de natuur het voortbrengt".

Voor Rousseau was de natuur ook een mogelijkheid de wrede mensenwereld te ontvluchten.

Deze vlucht leidde tot een verheerlijking van de natuur. De natuur als het goede. In de Romantiek bereikte deze verheerlijking een

hoogtepunt. Ook het landleven werd erbij betrokken. Men keek met vertedering naar de eenvoudige plattelandsgezinnen, waarbij maar al te makkelijk vergeten werd dat deze mensen zwaar moesten zwoegen om een droge boterham op de plank te krijgen.

De werken van Charles Darwin, die de mens zijn goddelijke oorsprong afpakte, en met zijn evolutietheorie in feite terugplaatste in de wereld van het natuurlijke, sprak veel socialisten aan.

NATUURWAARDE VOOR DE SOCIALISTEN

De socialisten stonden dus in beginsel veel meer open voor een positieve houding ten opzichte van de natuur dan de christenen, maar dat betekende overigens niet altijd dat dat ook uitmondde in een natuurvriendelijke instelling.

Karl Marx bijvoorbeeld vond dat natuur van groot belang was. Volgens hem was niet alleen arbeid maar ook de natuur bron van (alle) rijkdom. Hij verwachtte van het socialisme een rationele regeling van de stofwisseling tussen mens en natuur. Hij zag de negatieve invloed van verstedelijking en industrialisatie op die stofwisseling. Toch was Marx geen natuurliefhebber. Voor hem was de natuur een leverancier van energie en grondstoffen (voor landbouw en industrie) en had geen waarde op zich.

Nu was Marx niet de enige socialist en er zijn ook altijd socialisten of mensen met een hieraan verwante levenshouding geweest die hem verketterd hebben en die een heel andere kijk op de natuur hadden.

Zo zagen de Utopisten al in de 15e eeuw het conflict tussen stad en platteland. Zij vonden dat het stadsleven de menselijke natuur tekort deed. Ook de anarchisten hadden een dergelijke zienswijze. Zij stonden zeer democratische, zelfvoorzienende dorpsgemeenschappen voor, waarin landbouw, nijverheid en kleinschalige industrie met elkaar verweven waren. (Landauer, Kropotkin). Kropotkin was een groot natuurliefhebber, die het belang van samenwerking in de evolutie onderstreepte en dit tegenover de concurrentie zette. Net zoals hij geen macht over de mens wilde uitoefenen, wilde hij ook niet de natuur knéchten. Hij vond dat wat 'natuurlijk' is, dat wil zeggen in flora en fauna overheersend is als tendens of neiging, aanbevelenswaardig is om te doen.

Geïnspireerd door de anarchistische gedachtegang werd getracht deze schone beginselen in de praktijk te brengen. Zo stichtte Frederik van Eeden zijn kleinschalige produktiecoöperatie "Walden".

Het was overigens de vader van Frederik die als

een van de eerste natuurbeschermers gezien moet worden. Nadat in 1869 het laatste stukje ongerepte natuur in Nederland, het 8.000 jaar oude Beekbergerbos bij Apeldoorn, gesneuveld was, schreef hij dat dit gebied eigenlijk als een natuurmonument bewaard had moeten worden.

Natuur was blijkbaar aan het einde van de vorige eeuw nog niet iets wat bescherming behoeft. Ook bij natuurliefhebbers, die het Beekbergerbos beschreven en bezongen hadden, leefde de natuurbeschermingsgedachte niet. Zij verzetten zich niet, op van Eeden na dan.

De socialisten waren dan ook niet degenen die de natuurbescherming uitvonden en bij de belangrijkste stromingen binnen die beweging zou het dan ook lang duren voordat zij structureel daar iets aan gingen doen. De vooruitgangsgedachte en het grootschaligheidsdenken overheerste bij de toekomstvisie van de meeste socialisten. Daarnaast nam in de de praktijk van alledag de strijd tegen de vaak schaamteloze onderdrukking van de arbeiders en de klassenstrijd hen in grote mate in beslag. Het is in deze optiek dan ook niet verwonderlijk dat de communisten in de voormalige Sovjet-Unie niet onderdeden voor de kapitalisten in het westen wat natuur- en milieubederf betreft. Ook voor de sociaal democraten (SDAP en later PvdA) die een mensvriendelijker maatschappij nastreefden door kleine veranderingen, gold dat het lang duurde voor natuurbescherming en het milieu een belangrijk

gespreksonderwerp werden.

Naast de anarchisten, romantische socialisten en utopisten waren er ter linkerzijde nog andere bewegingen met een sterke natuurinslag. In dit verband kunnen we de vrijdenkers noemen. Aan de wieg van De Dageraad, zoals de Vrije Gedachte heette, toen zij in 1855 opgericht werd, stond de uit Duitsland ontvluchte arts Franz Junghuhn (1809-1864). Deze man was een groot natuurliefhebber. Een van de laatste zinnen van zijn in 1854 verschenen boek 'Licht en schaduwbeelden uit de binnenlanden van Java' luidde: "Met volle teugen schiep ik genot in het aanschouwen der natuur, en het scheen mij toe, alsof ik de verwantschap, de sympathie gevoelde, welke alle levende wezens saamverbindt". Op zijn sterfbed zei hij tot zijn vriend: "Wil je de ramen openzetten? Ik wil mijn geliefde bergen vaarwel zeggen, ik wil voor het laatst mijn oerwoud zien, ik wil de reine berglucht nog eenmaal inademen." De Dageraad was in de beginjaren echter niet de radicale atheïstische beweging die zij nu is met anarchistische trekken, maar een beweging van deïsten (mensen die God alleen als eerste veroorzaker zien) van liberale signatuur. Pas jaren na de oprichting radicaliseerde deze beweging.

WIE WAREN DIE NATUURLIEFHEBBERS EN NATUURBESCHERMERS DAN WEL

Hooggeleerde heren waren in het algemeen de eerste natuurliefhebbers. Medici, net als Junghuhn, lieten zich met koetsjes door het

land rijden en verzamelden bijzondere planten. In 1845 werd de 'Nederlandse Botanische Vereniging' opgericht. Lange tijd bestond deze vereniging uit professoren en artsen. In 1870 werd de eerste flora voor een breder publiek geschreven. De burgerij ontdekte de natuur. De eerste schoolflora verscheen 13 jaar later. Langzaam sijpelde de kennis der natuur door tot alle geledingen van de maatschappij. Aan het einde van de vorige eeuw werden hoogleraren in zendingsdrang voorbijgestreefd door de onderwijzers.

Jan Hof

Een goed voorbeeld hiervan was de anarchistische onderwijzer uit Giethoorn Jan Hof (1870-1953). Vanaf 1894 gaf hij zelf een natuurtijdschrift uit, dat van 1902 - 1941 'Natuurleven' heette. Hof onderhield nauwe banden met de inmiddels geradicaliseerde 'Dageraad'. Hij gaf lezingen op vakbondsbijeenkomsten. Eigenlijk was Hof een buitenbeentje in de natuurbescherming, omdat de toenmalige natuurminnende geleerden en onderwijzers aan het voor hem grootse ideaal van humanisering van de mensheid voorbijging. Daarom sloot hij zich niet bij hen aan.

De dierenbescherming nam bij Hof een belangrijke plaats in. Dieren beschermen is mensen beschaven, volgens Jan Hof. Hij schreef: "Een paard heeft enkel beteekenis als trekdier, een koe als melk- en vleeschgeefster". "Men ziet er niet in wezens, die soortgelijk zijn aan ons wezen, wezens die voelen en denken kunnen".

Heimans en Thijssse

Tegelijkertijd met de uitgaven van Hof, verscheen in 1894 een serie vermaarde boeken: 'Van vlinders, bloemen en vogels', 'In de duinen', 'Hei en dennen', 'Door het rietland' en 'In sloot en plas'. Ze waren geschreven door het vermaarde duo Jac. P. Thijssse (1865-1945) en Eli Heimans (1861-1914). De natuurbeweging kwam met hen pas goed op gang. De beide onderwijzers wezen de stadsbewoners op de mogelijkheden van het genieten van natuur en landschap zonder meer, door te letten op de schoonheid van de planten, te luisteren naar het gezang van vogels, te kijken naar de werkzaamheden van de insecten. Samen met J. Jaspers, stichtten zij het blad 'De Levende Natuur', dat tot op de dag van vandaag bestaat. In 1901 richtten zij samen met H. Heukels, H. W. Heinsius en de Kropotkin-vertaler J. Mac Leod de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging op, die later "Koninklijk" (KNNV) zou worden.

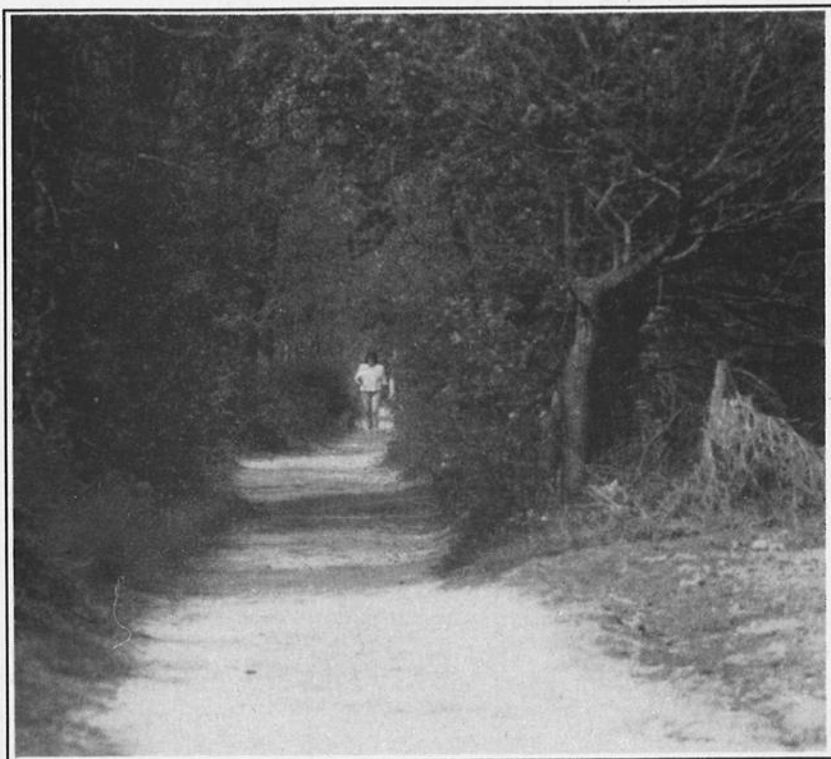
In 1905 werd om te voorkomen dat het

Naardermeer de vuilnisstortplaats voor Amsterdam zou worden, de 'Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten' opgericht. Het Naardermeer werd het eerste Natuurmonument. De redding was voor een groot deel te danken aan de scherpe pen van het duo Heimans en Thijssse. Natuurmonumenten zou lange tijd een elitaire beweging blijven van een verband van veldbiologen en grootgrondbezitters. Zowel KNNV als Natuurmonumenten stonden daardoor ver van de arbeidersbeweging af.

Henri Polak

Ook in het jaar 1894 werd de Sociaal Democratische Arbeiderspartij (SDAP) opgericht. Deze politieke partij liet zich niet zo veel aan de natuur gelegen liggen. Zo was de parlementarier W.P.G. Helsdingen tegen de jachtwet, niet omdat hij het voor de natuur opnam, maar omdat hij vond dat dit privilege niet alleen aan de Hoge Heren diende toe te behoren, maar juist aan de boeren, die schade ondervonden van wild zoals vossen, dassen, marters en bunzings. Uitzondering hierop vormde Henri Polak (1864-1943). Deze SDAP-parlementariër nam het als één van de weinigen binnen de partij op voor het behoud van de natuurlijke en bouwkundige schoonheid van ons land. Hij zette zich in voor het behoud van bossen. Hij stelde de wrede vogelvangerij en zeehondenvangst aan de kaak. Hij sprak de vrees uit dat veel natuur door geldelijk gewin te gronde zou gaan en wees erop dat fabrieken de rivieren vervuilden, of dat plagen in de landbouw in de hand gewerkt werden door het verdelgen van roofdieren en vogels. Niet alleen het leven, maar ook het welzijn van het dier was voor hem belangrijk. In december 1936 sprak hij, toen het over de nieuwe vogelwet ging: "dat het dier en dus ook de vogel evenveel recht heeft op het leven zelf naar zijn aard als de mensch en dat de mensch slechts uit noodweer of om te voorzien in behoeften, waarin op geen andere wijze kan worden voorzien, het recht heeft een dier te doden of het anders dan naar zijn eigen aard te doen leven."

Pas in de twintiger jaren ontwikkelde zich in de Nederlandse Arbeiders Reisvereniging: de natuurvrienden. Dit gebeurde in navolging van de natuurvriendenbeweging die in Duitsland en Oostenrijk al zo'n 25 jaar eerder waren opgericht. Belangrijke reden voor het late ontstaan van deze beweging in Nederland was dat de arbeiders pas in de jaren twintig in sommige bedrijfstakken een week betaalde vakantie per jaar kregen. De ontwikkeling van deze organisatie verliep langzaam. In 1930 telde de beweging 4.500 leden. Wandelen,

fietsen, kamperen en weekends doorbrengen in eigen tehuizen werden langzaam een deel van het arbeidersbestaan. De geestelijke waarde van wandelen en het genieten van planten en dieren werd vooral benadrukt door de onderwijzer Henk van Laar (1898-1955). Hij droeg natuurliefde uit en stimuleerde natuurstudie.

DE JEUGDBEWEGINGEN

In de jaren twintig waren ook jeugdbewegingen actief geworden. De 'Arbeiders Jeugd Centrale (AJC) was er een van. Natuurbeleving nam voor deze organisatie van jonge socialisten een belangrijke plaats in. Het was wel een anderssoortige natuurbeleving, waarin natuurdweperij en een soort natuurmystiek belangrijk waren. Oude Germaanse feesten werden op een 'eigentijdse wijze' opnieuw beleefd. Zo was het Germaanse Zonnewendefeest ook een symbool van de strijd voor het socialisme. Er groeide uit het medeleven met het ritme en de kringloop der jaargetijden een reeks feesten met een bijna sacraal ceremonieel. De AJC kende echter ook afdelingen die aan natuurstudie deden. Voor hen vervulde Henk van Laar een belangrijke rol. In 1929 verscheen er zelfs een speciaal aan de natuur gewijd blad: 'De Meidoorn'. Van Laar richtte in 1931 het 'natuurhistorisch museum De Pinkersterblom' op en in 1935 de heemtuin Heimanshof, beide in Amsterdam. Van 1932 tot 1952, onderbroken door de oorlogsjaren hield Van Laar natuurpraatjes voor de radio, voor de VARA.

Naast de AJC waren er nog veel meer jeugdbewegingen, elk vertegenwoordigd wel een eigen stroming binnen het socialisme. De Vrije Jeugdorganisatie (VJO) was er één van. Deze club die anarchistische trekken had en niets van betuttelende bemoeienis van volwassenen moest hebben, was ontstaan uit de Dageraad. Ook voor deze beweging was wandelen, kamperen en buiten zijn belangrijk. Veel leden aten vegetarisch. Opvallend echter was de aandacht die deze groep besteedde aan hun eigen, menselijke natuur. Zij waren voorvechters voor seksuele emancipatie van de jeugd, sterk geïnspireerd door de boeken van W. Reich.

Bij de aanvang van de tweede wereldoorlog verdwenen deze jongerenclubs. Na de oorlog zijn ze niet of niet voor lang teruggekeerd.

Ondanks de langzaam groeiende aandacht voor de natuur en de moeite die de voorvechters zich getroosten, bleef dit onderwerp in de politiek, ook die van de SDAP nauwelijks een punt van belang. In de jaren dertig verdween veel natuur bij de werkverschaffingsprojecten.

Tijdens de oorlogsjaren werden veel organisaties ontbonden of leden een kwijnend bestaan. Niet alleen waren dit jaren van groot menselijk leed, ook de natuur leed schade door het militaire geweld en de brandstofschaarste. Men kapte veel bomen voor brandstof.

Na de oorlog moest alles weer opnieuw opgebouwd worden. De PvdA, een samenwerkingsverband tussen de SDAP en enkele confessionele en liberale splinters nam de opbouw met grote voortvarendheid ter hand. De PvdA werd een technocratische partij. De technische vooruitgang zou een ieder welvaart brengen. Voor de natuur bleef men weinig oog hebben. Ook na de oorlog had de partij maar één voorvechter voor de natuur: Marinus van der Goes van Naters (1900). Net als Henri Polak vóór de oorlog, kende deze socialist de natuur een eigen waarde toe en zette zich (meestal tevergeefs) in voor haar behoud.

Niet alleen de PvdA bekommerde zich nauwelijks om de natuur. Ook de CPN besteedde er nauwelijks aandacht aan. Zij hadden het te druk met de bestrijding van het kapitalisme. En ook zij geloofden in de technische zegeningen.

De natuurbeweging ging na de oorlog voort op de weg waar men daarvoor gebleven was. Ze verzetten zich tegen de vele aantastingen van de natuur: de bedreigingen van het Geuldal, de uitbreidwoede van Europoort richting de Duinen van Voorne, plannen tot inpoldering van de Waddenzee, etc. Ze bleven echter apolitiek. Zo kon het gebeuren dat er eind jaren zestig een milieubeweging ontstond

en dat de natuurstudie- en natuurbeschermingsorganisaties zoals NIVON, KNNV, Natuurmonumenten en NJN daar geen deel van uitmaakten.

HET ONTSTAAN VAN DE MILIEUBEWEGING

Midden jaren zestig begon een roerige tijd. Jongeren zagen dat er van de nieuwe wereld, die er na de oorlog had moeten komen, weinig terecht gekomen was. Het militarisme dreigde de wereld te vernietigen, de maatschappij was materialistisch geworden. Het kopen van goederen en het willen hebben van steeds meer en groter, zonder na te denken of dat nodig is, was welhaast een leefregel geworden. De grote steden werden steeds onleefbaarder. De gevolgen van de vervuiling van chemische bedrijven werden duidelijk op de natuur. Een van de eerste acties was tijdens het 50 jarig bestaan van de autotentoonstellingen in de RAI, toen jongeren de strijd aanbonden tegen de 'verkeerskanker'. Provocerende acties voeren was de werkwijze van deze nieuwe groep in de samenleving, die zich het 'provotariaat', kortweg 'Provo' noemden. In 1966 deed Provo mee aan de gemeenteraadverkiezingen en behaalde een zetel. In 1969 was Roel van Duyn een jaar raadslid. Geïnspireerd door Kropotkin deed deze anarchistische, maar ook mystieke aktievoerder pogingen om de vervuiling en natuurvernietiging een halt toe te roepen en het democratische gehalte van de raad en Amsterdam te vergroten. De provo's deden ook in de raad hun naam eer aan. Een van zijn grootste tegenspellers was de PvdA in de persoon van Burgemeester Samkalden en het raadslid Han Lammers.

De PSP was de enige socialistische partij die tegelijkertijd met de opkomst van Provo natuur en milieu hoog in haar vaandel verhief. Dit kwam doordat deze partij geen echte arbeiderspartij was, en wellicht ook omdat haar lijstaanvoeder Bram van der Lek bioloog was.

Begin jaren 70, nadat de Club van Rome in haar boek 'grenzen aan de groei' de naderende milieucatastrofe geschilderd had, begon ook de PvdA langzaam in de gaten te krijgen dat er iets mis was met het milieu en met de natuur. Ook voor deze partij werd het milieu een punt op de agenda. Zelfs christelijke bewegingen begonnen zich om de natuur de bekommeren. Het rentmeesterschap werd geboren. De PPR is een voorbeeld van een christelijke milieupartij. De liberaal getinte D'66 ging zich inzetten voor het milieu, hoewel ze, toen ze in de regering zat, enkele malen grote "milieusteken" liet vallen (aardgasboringen

onder Ameland, rijksweg door het fraaie landgoed Amelisweert). Zelfs de CPN bekeerde zich in 1984 tot de natuur, nadat ze zich wat verder gedistantieerd had van het Russische communisme. Niet alleen de politiek, maar ook grote delen van de bevolking werden wakker.

Natuurmonumenten maakte een gigantische groei door. De serie boeken "Wilde Planten", waarin de resterende natuur in Nederland beschreven werd door de grote natuurbeschermmer, natuurgeleerde (en dorpsgenoot) Prof. Victor Westhoff werd een bestseller.

Milieugroepen schoten als paddestoelen uit de grond. Twintig jaar geleden in 1973 werd de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek opgericht. De meeste milieu-activisten, waren van linkse signatuur. Het is niet verwonderlijk dat de kleine linkse partijen, in 1991 verenigd tot Groen Links, ver gingen met hun zienswijze betreffende natuur en milieu. Deze partijen zijn vanaf hun oprichting radicaal geweest en daarin past ook een radicaal natuuridee. En de kleine liberaal getinte socialistische bewegingen hebben, zoals we gezien hebben wel een lange natuurtraditie.

De PvdA gaat wat natuur en milieu betreft ook nu nog veel minder ver dan de groene (rode) partijen. In het begin bestond het natuur- en milieu programma van deze partij uit niet veel meer dan getypte woorden in een verkiezingsprogramma, maar de laatste tijd stelt ook de PvdA zich wat actiever op, hoewel daar op gemeentelijk politiek niveau nog maar weinig van te merken is.

Henny Brinkhof

Literatuur

Bruggen, F. van der. 1989. Was Kropotkin wel groen? Uit anarchistisch tijdschrift de AS 88, Moerkapelle.

Duyn, Roel van. 1970. Schuldbekentenis van een ambassadeur. Meulenhoff, Amsterdam. Wilde Planten

Jacobs, Pszisko. 1984. De Vrije Jeugdorganisatie (V.J.O.) Utrechtse Pedagogische Cahiers, Utrecht.

Harmsen, G. 1992. Cultuur: crisis en vernieuwing. Natuurbeleving en arbeidersbeweging. NIVON-uitgave.

Westhoff, V. 1973. Wilde Planten deel III. Uitgave Vereniging tot Behoud van Natuurmonumenten in Nederland, 's Graveland.

De plaats van waaruit Wie kent Groesbeek de vorige keer beschreven werd, was op de Mansberg. Het was wellicht een beetje moeilijk want er waren geen juiste inzendingen. Dit keer maken we het een beetje makkelijker.

Deze keer staan we op een heel andere hoek van het dorp. We staan op een spoorwegovergang aan de rand van het bos. Het spoor maakt hier net een flauwe bocht en komend vanuit het noordoosten vervolgt het zijn weg naar het noordwesten. We staan op een bijzonder punt. Meer dan 100.000 jaar geleden brak hier een dam door die we stuwwal noemen. Achter het gat in die dam stortte zich enorme hoeveelheden ijskoud water uit over de vlakte, die we in noordwestelijke richting zien liggen. Het water schuurde een diep en breed dal in de stuwwal en sleurde de vele miljoenen kilo's zand, die daardoor vrijkwamen met zich mee. Dit materiaal werd als een enorme puinwaaier op de noordwestelijk gelegen vlakte neergelegd. Het is goed metselzand en het is dan ook niet verwonderlijk dat het op sommige plaatsen gewonnen wordt of werd. Het kolkende water heeft ook de voet van de stuwwal ondermijnd, want de helling, waarover een weg ongeveer 50 meter ten noorden van ons ligt en die naar het oosten en dus de stuwwal op gaat, is heel steil. Deze 'berg' draagt de naam van een vogel. De spoorlijn zelf loopt door het dal en gaat daardoor veel minder omhoog. Omdat dat nog te veel was, heeft men bij de aanleg ervan, meer dan 125 jaar geleden het dal met de hand verder uitgediept, zodat het traject nagenoeg vlak loopt. De zo ontstane wanden zijn, omdat ze schaars begroeid zijn warm. Er zitten veel hagedissen.

De eerder genoemde vlakte is vrij open. De belangrijkste begroeiing wordt gevormd door het hoge gras pijpestrootje en struikheide. 2 meter hoge wallen omgeven op veel plaatsen deze vlakte. Het is afgeschoven grond, die door de bemesting vanuit de lucht zozeer verrijkt was met ammoniak dat de heide verdrongen werd door het pijpestrootje. Op deze voedselrijke wallen groeit nu de braam, ook zo'n stikstofminnaar welig.

WIE KENT GROESBEEK

Wanneer we in zuidelijke richting de weg vervolgen, zien we deze langzaam omhoog gaand in het bos verdwijnen.

Circa 100 meter in die richting bij een kruising naar rechts met een brede zandweg, staat vaak een groepje mannen. Aan de taal te horen een buitenlanders maar geboren en getogen Groesbekers. Regelmatig verzamelen ze zich hier, maar het kan ook zijn dat je ze op enkele andere plaatsen tegenkomt. Het zijn meestal mannen, die vanwege hun leeftijd niet meer hoeven te werken. Ze zoeken elkaar in het bos op. Waarom in het bos? Iemand zei eens dat het "Wald" hun tweede vrouw is. Ze zijn er aan verknocht. Ze voelen zich er thuis. Een groot deel van hun leven hebben ze in het bos doorgebracht als kind om te spelen, later om bosbessen te plukken, hout te sprokkelen, hei te verzamelen voor heimandjes, een konijntje te pakken, of een vogeltje te vangen. Nu komen ze er vanwege de rust en omdat het "hun wald" is, dat ze waarschijnlijk niet kunnen missen.

Zijn dit nu natuurliefhebbers. In zekere zin wel. Ze kennen veel dieren en planten, maar vooral diegenen die van nut kunnen zijn. Als het bos zou verdwijnen zouden ze doodongelukkig zijn. Toch zijn ze ook anders dan wat wij meestal 'natuurliefhebbers' noemen. Ze lopen niet met verrekijkers rond en ze zullen niet gauw zeggen. "Daar zag ik me toch een mooie kleine bonte specht", maar wel: "Laatst vond ik een spoor van een ree, ik heb het gevolgd, maar het liep dood in een dennenbos". "Ongedierte" zoals de zeldzame boommarters is zijn leven niet zeker als hij ontdekt wordt.

De natuur heeft voor hen vooral een gebruikswaarde. Dat is ook niet vreemd, want toen zij opgroeide was de aanvulling uit de natuur vaak van levensbelang.

Wie een idee heeft vanuit welke plaats we deze keer deze beschrijving optekende, mag de oplossing sturen naar Henny Brinkhof, Hobbemaweg 10, 6562 CT Groesbeek.

Vogels in en rond Groesbeek (8)

's Winters is een goede vogeltijd. Er zitten geen bladeren aan de bomen. Alles is kaal en bij vorst krijgen de vogels honger en zijn dan minder schuw. Verder komen er leuke vogels naar Nederland uit het Noorden om hier te overwinteren. De afwateringsslootjes langs De Bruuk en Foerperpot worden weer bevolkt door witgatjes, watersnippen, grote gele kwikstaarten en waterpiepers. Deze zitten hier elk jaar om te overwinteren. In de Duffelt en de Ooy arriveren de ganzen en watervogels uit het Noorden, en er is altijd kans op iets leuks.

6 december 1992

In de Ooy een vrouwtjes nonnetje. Dit was de eerste van dit seizoen voor mij. Na een vorstperiode zijn deze fraaie eendjes altijd wel in de Ooy te vinden. De vrouwtjes arriveren eerder in de Ooy dan de mannetjes. De vrouwtjes zijn grijs/wit met een bruine kop. De mannetjes zijn wit met een fijne zwarte tekening. Het zijn duikeendjes. Ze broeden in het hoge noorden en blijven hier tot eind mei. (12 december zie ik in de Ooy weer 3 nonnetjes).

Verder die dag nog een andere wintergast: 12 kleine zwanen. Ze vlogen richting Nijmegen, maar durfden de stad niet over en vlogen vervolgens langs de Waal verder weg. Deze witte zwanen hebben een zwart snavel met gele zijkanten. Ze broeden in het noorden van Siberië. Als ze dus in Nederland komen overwinteren, hebben ze al een hele reis achter de rug.

Nonnetje

14 december

In De Bruuk zaten goudvinken. Deze zitten hier vooral in de winter. Ze broeden in het Reichswald. Het zijn mooie vogels, zo groot als een mus, rode borst, grijze rug, witte stuit en een zwart petje. Ik ben niet de enige die deze vogels mooi vindt. Er zijn mensen die volgens een oude (Groesbeekse) traditie deze vogels illegaal vangen om te verkopen of te houden. Doe dit toch niet! Ze zijn in de natuur veel mooier dan in een kooitje.

Verder zaten er nog 3 witgatjes. Dit zijn steltlopers. Ze hebben een grijs verenkleed met witte stipjes en een witte buik. Verder hebben ze een lange snavel. Ze overwinteren in afwateringsslootjes.

21 december

Naar De Bruuk. Hier zaten: 1 witgatje, 3 watersnippen, 4 goudvinken, 3 waterpiepers en 2 BOKJES. Bokjes zijn een soort snippen. Ze zijn kleiner dan watersnippen en hebben een kortere snavel. Elk jaar overwinteren er een paar in De Bruuk. Ze zijn dan vooral op de open vlaktes te vinden. Door hun schutkleur zijn ze moeilijk te zien. Deze snippen komen uit het noorden.

25 december

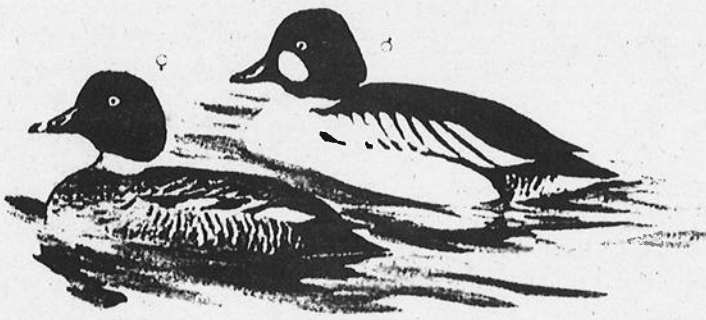
Toen ik deze zondag wakker werd, zaten er 5 kleine vogeltjes achter ons huis in de boom (Kloosterstraat). Het bleken BARMISJES te zijn. Ze zaten in de berken te eten. Duidelijk was van deze kleine vinkachtigen hun rode petje en borst en het zwarte vlekje net onder het snaveltje te zien. Verder is deze vogel bruin. Ze broeden in Nederland aan de kust en in Noord-Scandinavië. Ze zijn echter wel zeldzaam. Na de broedtijd zwerven ze rond in groepjes, vaak samen met sijsjes.

's Middags in de Duffelt gewandeld.

Daar vlogen 2 vrouwtjes blauwe kiekendieven. Dit zijn bruine, slanke roofvogels met witte stuit. Terwijl ze hun vleugels in een V-vorm houden, vliegen ze laag over de grond zodat ze hun prooi kunnen verrassen.

29 december

In de Duffelt weer een blauwe kiekendief. Deze keer overvliegend. Verder in de Ooy bij de Bizonbaai een groepje van 6 brilduikers: 3 mannetjes en 3 vrouwtjes. Dit zijn duikeenden die diep kunnen duiken. Ze komen uit het hoge noorden, maar worden ook 's zomers in Nederland steeds meer gezien. De mannetjes zijn wit met een groen/zwarte kop en rug. Net boven de snavel zit een witte stip: de bril. De vrouwtjes zijn grijs met een bruine kop. Ook als

Brilduiker

ze nog in hun overwinteringsgebieden zijn, is er al sprake van balts. Zo ook deze dag. De mannetjes gooien daarbij hun kop in de nek. Mooi om te zien!

30 december

In De Bruuk 5 witgatjes, 3 watersnippen, 5 grote gele kwikstaarten en 10 waterpiepers. Thuis weer 5 barmsijzen. Ze moeten dus een tijdje door Groesbeek gezworven hebben!

1 januari 1993

Het nieuwe jaar begon goed met een morgen slootjeslopen langs De Bruuk. Daar zagen we: 3 witgatjes, 5 watersnippen, 10 waterpiepers, 5 grote gele kwikstaarten en 2 mannetjes goudvinken. Dit is vrij veel. Dat kwam doordat het die nacht goed gevoren had. Op het open veld zaten verder nog 5 bokjes. Er was helemaal geen open water in De Bruuk te vinden: dat was bevroren. En het mooiste was achter de waterzuivering. Daar in het slootje zat een houtsnip die opvloog. Duidelijk groter en stiller dan de watersnip. Mooi te zien in de vlucht. 's Avonds in de schemering door het Groesbeekse Bos gelopen. Langs de oude spoorbaan riepen 2 bosuilen tegen elkaar. Later vlogen ze afstekend tegen de lucht naar de andere kant. Ze zijn nu vaker te horen in het bos.

Kleine Zwaan

13 januari

3 Kleine zwanen overvliegend bij de Burgemeester Ottenhofstraat.

30 januari

30 Kleine zwanen overvliegend bij de kloosterstraat.

20 februari t/m 27 februari

Bij het Koepeltje en de wildeplantentuin aan de Knapheideweg zitten al een tijdje 2 mandarijneenden samen met 2 wilde eenden. Het is een paartje. Het mannetje is bont van kleur, oranje vleugelveld, rode borst en kuif, geel/witte oogstreep. Het vrouwtje is bruin met een witte oogstreep. Ze zijn mooi om te zien. Dat is ook de reden waarom deze vogels bij watervogelverzamelaars gehouden worden. Het zou dus goed kunnen dat dit verwilderde ontsnapte dieren zijn. Of het zijn jongen van eerder ontsnapte vogels. Ze komen van oorsprong niet in Nederland voor.

Veel vogelplezier

Raymond Klaassen

Hoe beschaafd is laagvliegen met brullende F16's?

Op maandag 22 februari j.l. verscheen in de Volkskrant onderstaande brief van de indiaan Pat Uashat, Daar de redactie u dit sterk staaltje van "Nederlands natuurbesluit buiten de grenzen" niet wil onthouden, geven wij de inhoud van de brief hieronder weer. Het gaat over Nederlandse straaljagers die nog steeds laag vliegen over een gebied in Canada waar indianen wonen. Volgens Pat Uashat moet Nederland snel ophouden met deze export van angst, destructie en overlast.

Op 5 februari organiseerde de Limburgse universiteit een symposium over het laagvliegen met straaljagers over het gebied Nitassinan in Quebec en Labrador, Canada, door de Nederlandse luchtmacht. Het symposium werd georganiseerd voor ons, de Innu. Wij zijn indianen en wonen in Nitassinan. De Nederlandse regering was ook uitgenodigd voor het symposium, maar zij is niet verschenen. Wij leven al meer dan achtduizend jaar in Nitassinan. Toen de eerste Europeanen kwamen, dachten wij dat zij beschaafde mensen waren, onze "gasten", en wij waren gul voor hen, want dat was onze plicht. Wij deelden ons land en zijn dieren met hen. Misschien waren wij te edelmoedig.

Zo hebben we lang met de Europeanen naast elkaar geleefd. Dit kon, want zij waren niet geïnteresseerd in het binnenland van Nitassinan, dat zij beschouwden als een woeste wildernis. Dat binnenland noemen wij Nutshimit, en het is de kern van ons bestaan. Wij jagen en vissen er, wij genieten van de bossen en de bergen en de rivieren en de meren. Het is ons geluk, het is ons leven.

Sinds niet zolang is de tijd gekomen dat de Europeanen aanspraak maken op Nutshimit, het binnenland. Ze willen en hebben al mijnen, waterkrachtcentrales en houtfabrieken. Maar ze willen nog meer. Ze zijn gekomen om het gebied te exploiteren, om te profiteren van de ongekende rijkdom aan natuurlijke schatten. Hierbij vernietigen zij met hun industrieën het binnenland. Zij zetten bossen onder water, kappen bomen, verjagen dieren, waaronder de grote George-River kariboe-kudde, en zij verjagen ons.

Ook de Nederlandse regering doet hier aan mee. Zij vliegt met haar straaljagers tot op vijftien meter boven de boomtoppen. Zo vergiftigt zij onze meren, brengt onze dieren

tot spontane abortussen en veroorzaakt gevaarlijke hartkloppingen bij de Innu, samen met de dieren de rechtmatige eigenaren van dat gebied. Het brullende geluid is onbeschrijfelijk destructief. Van de Canadese regering krijgen wij geld om uit het binnenland te blijven en om loonarbeider en consument te worden, in plaats van jager. Maar dat kunnen en willen wij niet. Wij zijn met dat binnenland vergroeid.

Dat is de situatie. Wij hebben aangeklopt bij de Nederlandse regering. Zij heeft naar onze bezwaren geluisterd en ons toen verteld dat zij een internationaal contract heeft met Canada om te mogen vliegen. De Nederlandse regering ziet geen reden om te onderzoeken of dat internationale contract in tegenspraak is met internationale wetten aangaande milieu- en mensenrechten, in het bijzonder met rechten van inheemse volken. Volgens de Nederlandse regering is Canada een respectabel land, en het zou een belediging zijn dat in twijfel te trekken. Bovendien zou het een interne aangelegenheid zijn als de Innu zich tekort gedaan voelen door hun Canadese regering, en daar wil zij zich niet in mengen.

Canada is bezig met een onderzoek naar mogelijke schadelijke gevolgen van het laagvliegen voor de Innu en de dieren, en de Nederlandse regering zegt te allen tijde bereid te zijn het contract met Canada aan deze Environmental Impact Statement (EIS) aan te passen. Zij zou dat in feite al ten dele doen door bepaalde gebieden van Nitassinan te mijden waarvan bekend is dat wij, of de dieren van het binnenland, daar verblijven.

Het bevreedt ons, de Innu, dat Nederland met twee maten meet als het zegt dat het zich niet wil mengen in de interne aangelegenheden van een land als Canada. Hoe zit het met de interne aangelegenheden van de Innu?

Wij zijn bang dat de EIS veel te lang op zich laat wachten. Wij weten niet meer of we ermee geholpen worden, of dat we ermee worden afgescheept. Voordat de EIS op tafel ligt, wil de Canadese regering geen beslissingen nemen. Het is nu meer dan vijf jaar geleden dat men besloot op de EIS te wachten, en ondertussen vliegen de straaljagers over ons binnenland, elk jaar meer in aantal.

Wij hebben ook geen vertrouwen in de beperkingen die de Canadese defensie heeft opgelegd aan de Nederlandse luchtmacht in Canada. We hebben namelijk geen vaste verblijfplaats en de dieren ook niet. De piloten kunnen ons niet zien. Zij dachten voorheen zelfs dat het gebied onbewoond was. Er is geen afdoende manier om ons of de dieren te mijden - alleen door niet te vliegen.

De Nederlandse piloten en hun meerderen

zeggen dat ze zich niet kunnen en niet willen houden aan de beperkingen die hun worden opgelegd. Ze willen gewoon vliegen. Ze vinden dat ze zich aan te veel regeltjes moeten houden. Ze dreigen Goose Bay, hun luchtmachtbasis in Canada, te verlaten en te verruilen voor gebieden in Mexico of Alaska. Er zijn veel meer restricties nodig, maar de Canadese regering laat zich intimideren door het mogelijke vertrek van de Nederlandse militairen.

Men heeft ons verweten dat wij te veel vasthouden aan onze cultuur. Zij zou primitief en minderwaardig zijn. Wij zouden dankbaar moeten zijn dat de Westerse beschaving ons wil opnemen in haar midden. Ons wordt geld geboden als wij onze landrechten afstaan, en als we onze manier van leven opgeven. Men dwingt ons hiertoe, en het lijkt alsof we geen keus hebben.

Het klinkt hypocriet als men op eens tegen ons zegt dat wij niet meer mogen jagen in het binnenland, omdat wij geen jachtvergunning hebben. Het klinkt hypocriet als men ons verbiedt hout te kappen, omdat ons een kapvergunning ontbreekt. Dat zijn de westerse maatregelen om de natuur te beschermen. Het Westen vergeet dat het de natuur exploiteert, dat het veel meer neemt dat het teruggeeft. Het Westen zuigt de natuur leeg, het berooft haar van haar levensenergie. Wij, de Innu, hebben respect en ontzag voor de dieren en de bomen. Wij leven met hen in harmonie. Wij nemen niet meer dan wij nodig hebben, wij nemen niet meer dan de natuur kan missen. Wij hebben de natuur in bruikleen van Tshishe-Manitu, de Grote Geest. Men zegt van ons dat dit primitief is, maar ik zeg: dit is puur.

Wat is de westerse beschaving waard, als de mensen niet in harmonie kunnen leven met de natuur, en als andere volken worden verdrukt en geëxploiteerd? Het zou primitief zijn te geloven in geesten, in indiaanse spiritualiteit. Het zou beter zijn te geloven in technisch en industrieel denken. Maar kijk naar de natuur van het Westen, kijk naar de natuur van de aarde. Wie is primitief en wie is beschaafd?

Misschien moeten wij ons aanpassen aan de historische en culturele ontwikkelingen. Maar dwing ons niet. Beslis niet over onze hoofden. Wij hebben recht op zelfbeschikking, zoals elk volk dat heeft. Dat is vastgelegd door de Verenigde Naties. Wij mogen zelf beslissen of en in hoeverre wij willen meedoen met de westerse cultuur. We willen het goede overnemen, maar behouden wat ons Innu maakt: de band met Nutshimit, het binnenland van Nitassinan.

Wij vragen Nederland zijn verantwoordelijkheid te nemen. Wij vragen het de export van angst,

destructie en overlast stop te zetten. Angst, destructie en overlast die de Nederlandse bevolking zelf niet accepteert. Waarom dan wel de Innu? Wij vragen Nederland het experiment om laag te vliegen en pas na jarenlange onderzoeken te beslissen of het nadelig is, stop te zetten. Moet niet eerst worden bewezen dat het niet nadelig is, voordat men aan zoiets als laagvliegen begint?

Pat Uashat is Innu.

houden van de natuur

Hallo weet je weetje-lezers!

Soms word je helemaal somber van al het slechte nieuws over de natuur en het milieu. Dan denk je misschien straks blijft er helemaal niets moois meer over!

Je zou bijna vergeten te genieten van al het mooie en interessante dat er (nog) wel is! Daarover gaat ook het stripverhaal van "Jan, Jans en de kinderen" op de volgende bladzijde.

Gelukkig zijn er veel kinderen en grote mensen die nog kunnen genieten van de natuur. Met een plantengidsje of verrekijker trekken ze erop uit.

Je kunt van alles doen in en met de natuur. Sommige kinderen vangen en bekijken bestjes uit de sloot, (en gooien ze dan weer terug). Anderen verzamelen stenen of schelpen, tekenen bomen na, of hebben een herbarium. Dat is een verzameling bloemen en planten die ze zelf gevonden en gedroogd hebben.

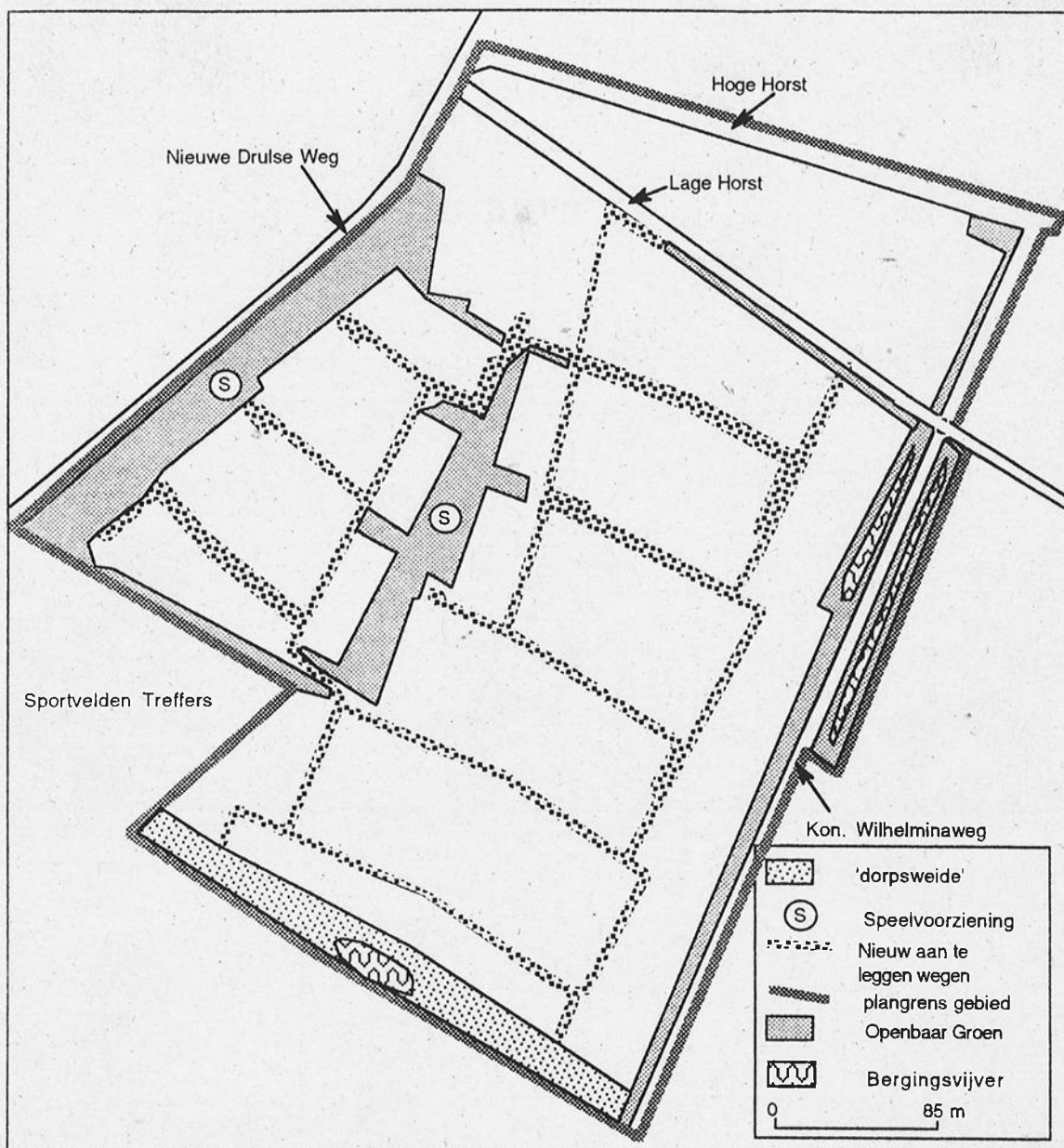
Die plakken ze dan in een speciaal boek. In een volgend "weet je weetje" kunnen jullie zien hoe je te werk kunt gaan als je ook een herbarium wilt maken. Wat ook leuk is om te doen, is het bijhouden van een natuur-dagboek: daarin schrijf je alle bijzondere vogels, vlinders, paddestoelen en andere dingen die je die dag gezien hebt. Je kan er een tekening of plaatje bij plakken. Hou je oren en ogen goed open en geniet van de natuur, want..... dan ben je er vanzelf zuinig op!

strip van Jan Kruis,
Libelle nr. 21, 1991.

Tot de volgende keer!
Jeske de Bekker.

© JAN KRUIS
903

Plan "Lage Horst", zoals de Werkgroep Milieubeheer Groesbeek in tweede instantie voorstaat, nadat het eerste door tijdsdruk en kosten afgewezen was.

In plan Lage Horst geen natuurlijk groen

Oftewel hoe de Gemeente Groesbeek de natuur aan haar laars lapte.

In het vorige Milieujournaal ontvouwde de Werkgroep Milieubeheer haar plan om in de nieuw te bouwen wijk Lage Horst een forse groenstrook aan te leggen. Dit plan is ook aan de gemeente toegestuurd. In de Commissievergadering Ruimtelijke Ordening van 5 januari kwam het ter sprake. Daarna volgde er nog aan aantal verrassende ontwikkelingen. Hieronder een verslag van de gebeurtenissen.

5 januari

In de Commissievergadering waarin het plan toegelicht werd, blijkt dat de commissieleden in het algemeen wel welwillend stonden tegenover de ideeën van de Werkgroep, maar ze vinden wel dat het plan in een veel te laat stadium ingediend is, zodat eventuele realisatie teveel tijd zou gaan kosten. Tevens blijkt op die avond dat de financiële ruimte voor extra voorzieningen in de wijk zeer gering is. Er wordt geopperd bij dergelijke plannen in het vervolg in een vroeg stadium te overleggen met de WMG om ideeën op te doen.

Wat drainage betreft deelt de commissie de zorgen van de Werkgroep Milieubeheer niet. Zij vindt het bezwaar dat de Werkgroep daartegen aangetekend heeft ongegrond.

7 januari

De Werkgroep Milieubeheer Groesbeek schrijft een brief aan de gemeente, waarin zij aangeeft dat zij de moeilijkheden die haar plannen opwierpen wel kan begrijpen. Om toch ook in de Lage Horst wat "natuurlijk groen" gerealiseerd te krijgen, heeft zij een andere variant bedacht. Deze is weliswaar van veel mindere omvang dan haar vorig plan, maar behoeft de realisatie van de woningbouwplannen niet te vertragen, noch veel geld te kosten. De argumentatie over het waarom van "natuurlijk groen" in de wijk, zoals in de notitie (zie vorige Milieujournaal) uiteen gezet is, blijft natuurlijk overeind staan. Bij deze nieuwe variant denkt de Werkgroep aan het aankleden en uitbreiden van de groenvoorzieningen langs de Drulse Beek. Hierbij zouden drie woningen komen te vervallen, een kunstmatige groenstrook en de grote tuinen van de woningen die grenzen

aan de beek zouden verkleind worden. Hierdoor zou in plaats van een nu geplande groenstrook van 4 m langs de Drulse Beek een strook van 20 meter gerealiseerd kunnen worden. Op bijgaande figuur is het plan weergegeven. In die groenstrook zijn verschillende mogelijkheden van inrichting mogelijk. De WMG denkt bijvoorbeeld aan een houtwal en zelfs een of meer poelen.

Zij wil het bestemmingsplan Lage Horst veranderen, waarbij de genoemde strook de bestemming "dorpsweide" krijgt, waarna we nog volop de tijd hebben om voor de realisatie van de woningbouw een inrichtingsplan op te stellen.

12 januari

De Gemeente Groesbeek nodigt de Werkgroep Milieubeheer uit om in de komende maanden van gedachten te wisselen over de haalbaarheid van de door ons ingediende natuurontwikkelingsplannen.

15 januari

Gedeputeerde Staten van Gelderland wijzen het plan Lage Horst af. De Gemeente Groesbeek had een versnelde procedure ingesteld (artikel 19 WRO) om de eerste fase van de woningbouw versneld door te voeren. Gedeputeerde Staten dienen in zulk geval een "Verklaring van geen bezwaar" af te geven. Gedeputeerde Staten weigert een dergelijke verklaring van geen bezwaar te verlenen. Haar redenen zijn tweeledig:

1. Er zijn geen concrete en vastomlijnde bouwplannen, op grond waarvan het spoedeisende karakter beoordeeld kan worden.
2. De drainage, die 2 - 3 m diep zal zijn, is niet acceptabel. Het is niet alleen veel te diep en kan daardoor schade aan de Bruuk brengen, maar ook omdat de Lage Horst in een gebied ligt met bijzondere en natte natuurgebieden. Daar is voor iedere drainage een vergunning nodig. De Gemeente Groesbeek heeft die niet. De Gemeente Groesbeek moet haar huiswerk overdoen.

16 februari

De Werkgroep Milieubeheer Groesbeek ontvangt van de Gemeente een Raadsvoorstel tot vaststelling van het bestemmingsplan Lage Horst op 25 februari.

De Gemeente blijkt haar huiswerk overgedaan te hebben. Om aan de bezwaren van Gedeputeerde Staten tegemoet te komen:

- a) dienen in de eerste fase van de realisatie van het plan de kandidaat-kopers zo snel mogelijk een schetsbouwplan in te dienen, zodat een verklaring van geen bezwaar afgegeven kan worden.

b) wordt de drainagediepte teruggebracht tot 80 cm onder het maaiveld. De in de bodem liggende leemlaag wordt dan niet doorsneden. De drainage dient wel fijnmaziger te worden. Om dat te bereiken dienen alle bewoners de drainage onder hun woning zelf aan te laten leggen. De extra kosten die de Gemeente moet maken blijken met deze opzet gering: slechts Fl 217.500,-. Het bezwaar van de Werkgroep Milieubeheer betreffende de drainage wordt gegrond verklaard.

22 februari

Periodiek overleg van de Gemeente Groesbeek en Werkgroep Milieubeheer Groesbeek. Van de Gemeente zijn aanwezig Wethouder Wilbers en Dhr. Den Boer, ambtenaar Ruimtelijke Ordening. Wethouder Thijssen en Dhr. Mengers (ambtenaar milieu) zijn ziek. Een van de agendapunten: Plan Lage Horst. De Werkgroep heeft bij monde van Henny Brinkhof een aantal vragen.

1. Waarom staat er in het bestemmingsplan nergens dat er sprake is van een drainage van 2 - 3 m. In een eerder plan wordt 1.25 m genoemd. Nu moeten we uit de reactie van Gedeputeerde Staten vernemen dat het 2 - 3 meter is geworden. Dergelijke gegevens dienen toch in het bestemmingsplan vermeld te staan.

Antwoord Den Boer: het is niet nodig dat een drainagediepte in het bestemmingsplan genoemd wordt.

2. In het plan staat dat de woningbouw primair voor de lokale vraag bedoeld is. Tot hoever strekt zich dat "primair" uit. Als bijvoorbeeld de vraag naar bouw kavels stopt, wordt dan het bouwtempo vertraagd, of gaat men dan mensen van buiten Groesbeek aantrekken.

Antwoord Den Boer: het is de bedoeling dat binnen 5-6 jaar de wijk volgebouwd wordt. Bij vertraging door geringe vraag van Groesbekers zoeken wij naar gegadigden buiten Groesbeek. De begroting voor de bouwopzet is gemaakt voor 5-6 jaar en daarvan kan niet afgeweken worden. Hij acht de kans dat Groesbekers het laten afweten overigens klein.

3. De Werkgroep Milieubeheer heeft gepleit voor meer natuurlijker groen in de wijk. Wat vindt de Gemeente hiervan.

Antwoord Den Boer: Ook het plan dat in tweede instantie ingediend is, is te duur. Bij een grondprijs van Fl. 160,- per vierkante meter betekent dat een inkomstenderving van Fl 740.000,-. Dat heeft de Gemeente er niet voor over.

4. Wat zijn de mogelijkheden voor dit soort groenvoorziening in nieuw te bouwen wijken in de toekomst?

Antwoord Den Boer: Gering, want de

gemeente zal in de toekomst nog meer moeite hebben de bouwgronden exploitabel te maken

4 maart

In de Raadsvergadering wordt het bestemmingsplan "Lage Horst" vastgesteld.

Naschrift

We hebben het aan het College van Gedeputeerde Staten te danken dat de drainage in het plan Lage Horst acceptabel wordt. Door de beslissende rol in de procedure die tot de bouw leidt, heeft zij dit kunnen bewerkstelligen. Daardoor heeft zij het natuurreservaat De Bruuk behoed voor schade door een mogelijke verminderde wateraanvoer. Veel water van goede kwaliteit is voor de bijzondere begroeiing in De Bruuk van levensbelang.

Het creëren van natuurlijk groen in de bebouwde kom van Groesbeek is met de Foerperpot als eerste en tevens laatste project afgesloten. Het is te duur. De Foerperpot was ongeschikt voor woningbouw. Daarom kostte het niets en was de Gemeente blij toen er voorstellen van de Werkgroep Milieubeheer kwamen tot inrichting van deze natte hoek. Bij verdere woningbouw zal de grond van meet afaan wel geschikt zijn voor woningbouw en daardoor blijkbaar ook een prijskaartje krijgen alsof het bouwgrond is. Op die manier wordt natuur in de leefomgeving onbetaalbaar. Vanuit deze optiek bezien, komen de woorden van de Commissie Ruimtelijke Ordening dat de Werkgroep Milieubeheer in een eerder stadium bij bouw van nieuw te bouwen wijken betrokken wordt om ideeën aan te dragen over het groen in de wijk in een bedenkelijk daglicht te staan. Milieu is in, natuur nog steeds uit. Voor het milieu trekt men steeds meer geld uit. Straks komt er misschien een tijd dat het milieu redelijk schoon is, maar dat de natuur verdwenen is...

Henny Brinkhof

